

Stenografični zapisnik

prve seje

deželnega zbora kranjskega

v Ljubljani

dne 28. decembra 1911.

Stenographischer Bericht

der ersten Sitzung

des krainischen Landtages

in Laibach

am 28. Dezember 1911.

Navzoči: Prvosednik: Deželni glavar Fran pl. Šuklje. Vladna zastopnika: C. kr. deželni predsednik Teodor baron Schwarz in c. kr. okrajni glavar Karol grof Königl. Vsi člani razen: Knezoškof dr. Anton Bonaventura Jeglič, ekscelexca Josip baron Schwegel, Oton baron Apfaltrern, Anton baron Codelli, Leopold baron Liechtenberg in Henrik pl. Schollmayer-Lichtenberg. Zapisnikarja: Dr. Fran Novak in dr. Ivan Zajec.

Anwesende: Vorsitzender: Landeshauptmann Franz Edler von Šuklje. Regierungsvertreter: K. k. Landespräsident Freiherr Theodor Schwarz und k. k. Bezirkshauptmann Karl Graf Königl. Sämtliche Mitglieder mit Ausnahme von: Fürstbischof Dr. Anton Bonaventura Jeglič, Exzellenz Josef Freiherr von Schwegel, Otto Freiherr von Apfaltrern, Anton Freiherr von Codelli, Leopold Freiherr von Liechtenberg und Heinrich von Schollmayer-Lichtenberg. Schriftführer: Dr. Franz Novak und Dr. Ivan Zajec.

Dnevni red:

Tagesordnung:

1. Otvorenje deželnega zbora.
2. Naznanila deželnozborskega predsedstva.
3. Obljuba treh novoizvoljenih deželnih poslancev.
4. Priloga 24. — Poročilo deželnega odbora o nekaterih premembah načrta zakona o gradnji in vzdrževanju javnih neerarskih cest in potov.
5. Priloga 21. — Poročilo deželnega odbora o začasnem pobiranju deželnih priklad leta 1912.
6. Priloga 29. — Poročilo deželnega odbora o gradnji novega uradnega poslopja.

1. Eröffnung des Landtages.
2. Mitteilungen des Landtagspräsidiums.
3. Angelobung dreier neugewählter Landtagsabgeordneten.
4. Beilage 24. — Bericht des Landesausschusses betreffend einige Abänderungen des Gesetzentwurfes über den Bau und die Erhaltung der öffentlichen nicht-ärarischen Strassen und Wege.
5. Beilage 21. — Bericht des Landesausschusses über die provisorische Einhebung der Landesumlagen im Jahre 1912.
6. Beilage 29. — Bericht des Landesausschusses betreffend den Bau eines neuen Amtsgebäudes.

Začetek seje ob 3. uri 12 minut popoldne.

Beginn der Sitzung um 3 Uhr 12 Minuten nachmittags.

Deželni glavar:

Visoka zbornica! Z Najvišjim patentom z dne 22. decembra je deželni zbor vojvodine kranjske sklican na današnji dan. V čast si štejem otvoriti zasedanje, pristrčno pozdravljajoč gospode kolege deželne poslance, kateri so zbrani v tej dvorani k resnemu parlamentarnemu delu. Spoštljivo pozdravljam tudi zastopnika visoke vlade, visokorodnega gospoda deželnega predsednika barona Schwarza. Prosim ga, naj blagovoli, kakor dosihdob sodelovati z deželnim zborom in istega podpirati v njegovem stremljenju, z združenimi močmi dvigniti blaginjo dežele kranjske.

Predvsem, gospodje, bi rad omenil neki vesel dogodek v naši cesarski hiši. Dne 21. septembra t. l. praznoval je Njegova c. in kr. Visokost nadvojvoda Karol Franc Jožef poroko s Svojo izvoljeno princeso Cito Parmsko. Tem povodom sem kot deželni glavar brzojavno čestital novoporočenemu paru imenom deželnega zastopa in imenom dežele. Prejel sem odgovor. Nadvojvoda se je v Svojem in v imenu nadvojvodinje jako toplo zahvalil deželnemu odboru in celemu prebivalstvu dežele naše. (Živahno odobravanje. — Lebhafter Beifall.) Izražam željo, gospoda moja, da Bog blagoslovi to zakonsko zvezo. (Ponovljeno živahno odobravanje. — Erneuter lebhafter Beifall.)

Gospodje, gradiva se je nabralo dosti in ne bo Vam treba postavati. Nekaj malega že imate v rokah, veliko več boste pa dobili tvarine, katero je pripravil deželni odbor, po Novem letu. Izmed mnogih predlog, ki čakajo rešitve, naj omenim zakon, ki je največjega pomena za našo deželo, to je načrt vodopravnega zakona, ki ga je predložila visoka vlada. Gospodje, vsi veste, da je stari vodopravni zakon že popolnoma zastarel in ne odgovarja več modernim načelom. Živo to čutimo zlasti v naši deželi, kajti poudarjati smem, da je ljudstvo na Kranjskem morda bolj nego drugod začelo pojmiti socialno-gospodarsko važnost vodnih sil. Mi se živo zavedamo, da ima pravico do vodnih moči predvsem dežela sama. Motorične sile naših voda je treba izkoriščati v prvi vrsti v korist dežele in vsega njenega prebivalstva. Pri tem načrtu, gospoda moja, Vam bo dana prilika, da s svojim strokovnjaškim znanjem ustvarite zakon, ki bo popolnoma zadoščal socialnim gospodarskim namenom. Gospodje, še en drug zakon bi omenil. To je načrt lovskega zakona, ki Vam pride sedaj v roke, spremenjen po sklepih deželnega zbora. Tudi glede tega prekristnega zakona pričakuje prebivalstvo naše dežele, da se kakor hitro mogoče uveljavi.

Eine Fülle von Arbeit harret der Herren Abgeordneten im Landtage und, meine Herren, ich hege die feste Überzeugung, daß auch die

Herren von dieser (desne — rechten) Seite des hohen Hauses, wie bisher, in werktätiger Weise die Tätigkeit des Landtages fördern und zur Entwicklung der Landesinteressen das Ihrige beitragen werden.

Uspeh našega dela je pa, gospoda moja, kakor se meni vidi, zavisen tudi od stvarnosti naših razprav. (Živahno odobravanje. — Lebhafter Beifall.) Gospoda moja, golo dejstvo je, da so se politična nasprotstva v naši deželi poostrila in nihče izmed nas ni tako naiven, da bi mislil, da so se ustavila pred pragom te zbornice. Ne, ona morajo notri, ona morajo najti odmev v naših razpravah. Gospoda moja, mi nismo tako sentimentalni, da bi nas bolela vsaka ostra beseda. Nas ne žali poštena kritika, toda v konfliktu političnih idej, ki je ozko združen z bistvom parlamentarizma, ne sme prevladati slepa strankarska strast. Tista malenkostna in nizkotna osebnost mora enkrat za vselej prenehati. Če gledam po tej dvorani, vidim zbrane može, ki so raznega mišljenja in raznih političnih nazorov, toda v enem mogočem čuvstvu smo vsi edini, v ljubezni do svoje rodne zemlje, vsi edini v udanosti do naše širše domovine Avstrije in do presvitele dinastije in preljubljenega vladarja. In zato mi bodi dovoljeno, da sedaj, ko otvarjam to zasedanje deželnega zbora, povabim celo zbornico, da zakliče z menoj našemu presvitemu cesarju — dem vielgeliebten Kaiser „Živio!“ „Slava!“ „Hoch!“ (Vsa zbornica zakliče navdušeno trikrat: „Živio!“ „Slava!“ „Hoch!“ — Das ganze Haus ruft begeistert dreimal: „Živio!“ „Slava!“ „Hoch!“ — Živahno odobravanje in ploskanje. — Lebhafter Beifall und Händeklatschen.)

Besedo ima sedaj velerodni gospod deželni predsednik.

C. kr. deželni predsednik baron Schwarz:

Visoka zbornica! Povodom otvoritve nove sesije deželnega zbora kranjskega čast mi je, Vas, častiti gospodje, v imenu vlade uljudno pozdraviti. Obenem izrekam svoje zadoščenje, da imam priliko s cenjenimi zastopniki kranjskega prebivalstva sodelovati pri posvetovanju važnih zadev, ki so velikega pomena za celo deželo.

Hoher Landtag! Bei Eröffnung der neuen Landtagssession beehre ich mich, die Herren Abgeordneten achtungsvoll zu begrüßen.

Ich brauche wohl nicht besonders zu betonen, daß ich sowie die Landesregierung immer bereit sind, Ihren Verhandlungen mit voller Aufmerksamkeit zu folgen und über Wunsch zweckdienliche Auskünfte zu erteilen. Es wird mir zur besonderen Befriedigung gereichen, wenn es mir gegönnt sein wird, innerhalb der Grenzen der Landesordnung

an dem Zustandekommen für das Gemeinwohl wichtiger Beschlüsse mitzuwirken.

Želim delovanju visoke zbornice najboljši uspeh. (Živahno odobravanje na levi. — Lebhafter Beifall links. — Poslanec. — Abeordneter Ribnikar: „To je pravi Blažev žegen!“)

Deželni glavar:

Prestopimo sedaj k 2. točki dnevnega reda:

2. Naznanila deželnozborskega predsedstva. 2. Mitteilungen des Landtagspräsidiums.

Tukaj moram najprej javiti, da sem prejel od kolege gospoda barona Codellija dopisnico iz daljne daljave iz vzhodne Afrike, v kateri mi naznanja, da se ne bo mogel udeleževati sej deželnega zbora v tem zasedanju. Gre se tedaj za dopust za celo zasedanje. V tem pogledu določuje § 5. našega poslovnika sledeče (bere — liest):

»Dopust do osmih dni dovoljuje deželni glavar, ki pa mora to deželnemu zboru naznaniti. Daljši dopust daje samo deželni zbor.«

Jaz stavim tedaj vprašanje oziroma predlog, ali deželni zbor pritrdi temu, da dobi deželni poslanec gospod baron Codelli dopust za čas tega zasedanja.

Tisti gospodje, ki temu pritrdite, blagovolite vstati. (Zgodi se — Geschieht.)

Sprejeto, dopust je dovoljen.

Dalje mi je naznanilo, da je gospod knezoškof opravičil svojo odsotnost z duhovskimi opravili. Potem eksclenca baron Schwegel s tem, da je zadržan v delegacijah.

Dalje sta se javila kot bolna gospoda deželna poslanca pl. Schollmayer-Lichtenberg in baron Liechtenberg. Ravnotako je tudi kolega gospod baron Apfaltrern brzojavno opravičil svojo odsotnost. Izvolite to vzeti na znanje.

Predno nadaljujemo, naprošam dva gospoda, da prevzameta posel zapisnikarjev. Zapisnikarji so po § 9. našega pravilnika itak izvoljeni za celo legislativno dobo, in zato prosim gospoda kolego dr. Novaka in kolego dr. Zajca, da prevzameta ti mesti. (Zgodi se — Geschieht.)

Dalje sem prejel od gospoda dr. Maksa viteza Wurzbacha pismo, v katerem mi naznanja, da odlaga svoj mandat kot član prizivne komisije za osebno dohodnino.

Prosim zapisnikarja gospoda dr. Novaka, da izvoli prečitati to pismo.

Zapisnikar dr. Novak

(bere — liest):

»Laibach, am 22. Dezember 1911.

Sr. Hochwohlgeboren Herrn

Franz v. Šuklje,

k. k. Hofrat d. R., Landeshauptmann etc.

in Laibach.

Hiemit erlaube ich mir ergebenst mitzuteilen, daß ich mich aus geschäftlichen und Gesundheitsrücksichten zu meinem Bedauern genötigt sehe, das Amt eines Mitgliedes der k. k. Berufungskommission für die Personal-Einkommensteuer in Krain niederzulegen.

Genehmigen Euer Hochwohlgeboren den Ausdruck meiner ganz besonderen und ausgezeichneten Hochachtung, mit welchem ich die Ehre habe zu zeichnen

Euer Hochwohlgeboren
ergebenster

Dr. Maksimilian Wurzbach m. p.»

Deželni glavar:

Nadomestilna volitev v to prizivno komisijo se bo postavila na dnevni red ene prihodnjih sej.

Potem mi je došla interpelacija gospoda poslanca Gangla in tovarišev, naslovljena name glede na dvojezične napise na eraričnih poslopih v Idriji.

Interpelacija se sklicuje na sklep deželnega zbora, s katerim se je pozvalo ministrstvo za javna dela, da nemudoma napraviti na vseh svojih eraričnih poslopih v Idriji vsaj dvojezične slovensko-nemške napise itd. in vpraša, kaj se je v tem oziru storilo in kaj se misli nadalje v tem pogledu ukreniti. Na to interpelacijo bom odgovoril koncem seje.

Končno mi je še došel nujni predlog gospoda poslanca Gangla in tovarišev, s katerim se c. kr. ministrstvo za javna dela pozivlja, naj ustanovi v Idriji obrtno delavnico, kjer bi se ljudski šoli odrasli, a v rudniško delo še ne sprejeti rudarski sinovi v dobi od 14. do 17. leta izučili raznih obrti oziroma rokodelstev, ter predlaga, da se obravnava s tem predlogom v zmislu § 22. poslovnika, kar se bo tudi zgodilo.

In sedaj, gospodje, preidemo k točki:

3. Obljuba treh novoizvoljenih deželnih poslancev.

3. Angelobung dreier neugewählter Landtagsabgeordneten.

Deželni red veleva v tem pogledu v § 9. sledeče (bere — liest):

»Kadar deželni poslanci stopijo v deželni zbor, imajo namesto prisege v roke deželnega glavarja obljubiti, da bodo cesarju zvesti in pokorni, da se bodo držali zakonov in da bodo svoje dolžnosti po vesti izpolnjevali.«

Prosim novoizvoljene gospode deželne poslance, to so: gospod profesor Reisner, gospod tržni komisar Ribnikar in gospod župan Vehovec, da stopijo po vrsti k meni, mi sežejo v roko in store obljubo.

Gospod poslanec Reisner!

Poslanec Reisner:

Obljubim!

Deželni glavar:

Gospod poslanec Ribnikar:

Poslanec Ribnikar:

Obljubim!

Deželni glavar:

Gospod poslanec Vehovec:

Poslanec Vehovec:

Obljubim! (Klici na levi — Rufe links: »Živio Vehovec!«)

Deželni glavar:

In sedaj, gospodje, prosim, da vzamete v roko prilogo 24. deželnega odbora, to je poročilo deželnega odbora o nekaterih premembah načrta o gradnji in vzdrževanju javnih neraričnih cest in potov.

K tej točki se je oglasil v formalnem oziru k besedi gospod poslanec Jaklič.

Poslanec Jaklič:

Visoka zbornica! Ker je nujna rešitev te točke velike važnosti za deželo, predlagam, da se takoj v zmislu § 24. pravilnika v zbornici obravnava, ne da bi se prej izročila odseku.

Deželni glavar:

Stavljen je predlog, da se ta stvar v zmislu § 24. poslovnika takoj obravnava.

Želi kdo gospodov besede k temu predlogu?

Poslanec dr. Triller:

Jaz ugovarjam proti takojšnji obravnavi.

Deželni glavar:

Torej bomo o predlogu glasovali.

Tisti gospodje, ki ste za to, da se priloga 24. vzame takoj v pretres, izvolite vstati. (Zgodi se. — Geschieht.)

Predlog je sprejet z večino glasov, in povabim torej gospoda poročevalca deželnega odbora, da uvede razpravo.

Poročevalec deželnega odbora dr. Lampe:

Visoka zbornica! Zakonska predloga v prilogi št. 24. obsega dodatne izpremembe k zakonu, katerega smo že obširno obravnavali v tej zbornici. Zato mi ni treba veliko pripomniti, temveč opozarjam samo na to, da je sedanje besedilo zakona z vlado do besede na-

tančno dogovorjeno. Izpremembe, katere Vam sedaj predlagam, v večini niso posebno važne, razun nekaterih, ki bolj ali manj jasno izražajo misli in težnje, katere je zbornica že izrekla, ko je prvič obravnavala o tem zakonu.

Tako na primer zahteva vlada natančnih določb o širini cest in mostov ter o nosilnosti mostov potom naredbe. Potem se natančno določa postopanje pri razlastitvi zemljišč.

Za ljubljansko mesto je važna določba, po kateri se doneski deželnega zaklada in okrajev določajo za tri leta po razmerju $\frac{2}{5} : \frac{3}{5}$.

Potem je vlada zahtevala natančnejše določilo o posebnem prispevku, kadar kaka stranka v večji meri rabi deželno cesto.

Natančnejše določilo se je sprejelo tudi glede prisilne doklade.

Potem je vlada zahtevala, da se spremeni določba glede vožnje neobičajnih vozil po deželnih cestah. Mi smo sprejeli prej določilo, po katerem bi deželni odbor dovoljeval rabo avtomobilov po deželnih cestah; po želji vlade se pa ta določba v toliko spremeni, da deželni odbor lahko omeji ali popolnoma prepove rabo avtomobilov. Torej v bistvu skoraj isto.

Glede volitve načelnikov se je ustreglo vladi, da se je sprejelo določilo, analogno kakor pri volitvah županov in občinskih odbor-
nikov.

To so glavne stvarne izpremembe, vse druge so bolj stilistične narave in ne pridejo v poštev.

Ker je besedilo, kakor rečeno, z vlado natančno dogovorjeno, predlagam, da visoka zbornica sprejme vse izpremembe, kakor so tukaj tiskane, ne da bi se še kaj izpremenile.

Landeshauptmann:

Zum Worte gelangt als erster Kontraredner der Herr Abgeordnete Galle.

Abgeordneter Gallé:

Hohes Haus! Im Oktober vorigen Jahres wurden im Ausschusse sämtliche Minoritätsanträge kalt niedergestimmt. Aus diesem Grunde hat sich unser Klub an der Beratung im Hause nicht beteiligt.

Die uns vorliegenden Abänderungsvorschläge der hohen Regierung sind — ich gestehe es zu — eine kleine Besserung des Gesetzes, doch in unserem Sinne viel zu wenig von Bedeutung und viel zu wenig maßgebend, um unsere Stellungnahme gegen das Gesetz überhaupt abzuändern.

Wir werden infolgedessen gegen dieses Gesetz auch in abgeänderter Form stimmen.

Deželni glavar:

Besedo ima sedaj gospod poslanec dr. Tavčar.

Poslanec dr. Tavčar:

Visoka zbornica! Stališče zastopnikov mesta Ljubljane nasproti zakonskemu načrtu, ki je danes v razpravi, je ravnoisto, kakor je bilo od pričetka. Gospodje, o tem ste pač vsi prepričani, da je novi cestni zakon, najsi bo potem še tako modern, kakor ga Vi hvalite, vendar nasproti stolnemu mestu hud udarec. Tega ne more nobeden zatajiti, da je Ljubljana po tem zakonu preveč zadeta in da bo imela nositi vsled tega zakona bremena, za katera ne dobi pravzaprav nobene kompenzacije.

Gospodje, jaz pripoznam, da je novi zakonski načrt v malenkostih milejši od prvotnega načrta, in sklepam iz tega kakor tudi iz dotičnega dopisa vlade, da je bila vlada sama prepričana, da je zakon za Ljubljano preoster in da ga hoče priporočati v sankcijo samo v tem slučaju, če se more zanesti na večkratne obljube deželnega odbora, da bo ljubljansko mesto na podlagi § 18. izjemno oblagodarjeno od deželnega odbora.

Pri tem pa obžalujem, da se k tako važnemu razgovoru, kakor se je vršil na interministerijalni konferenci na Dunaju, kjer se je pravzaprav sodilo o usodi ljubljanskega mesta, ni pritegnil tudi zastopnik našega deželnega stolnega mesta. Priznati moram, da tudi na § 18. ne dam veliko. § 18. novega načrta govori edinole o občinskih cestah in za take ceste se obljublja podpore. Gospodje, nasproti pa imamo § 14., ki z nekako krutostjo, oprostite tak izraz, določa, da bo moral v tem slučaju, če gredo deželne ceste po kakem kraju ali mestu, trpeti kraj ali mesto večino stroškov za deželne ceste. Za take naprave, ki spadajo pod § 14., je uporaba § 18. novega cestnega zakona naravnost izključena, in zategadelj si štejem v svojo dolžnost, pri tej zadnji priliki dvigniti svoj glas in apelirati na Vas, da bodite pravičnejši nasproti ljubljanskemu mestu, kakor je pa zakonski načrt. Gospoda, od vsega začetka, kar govorimo o tem zakonskem načrtu, se je od vseh strani namigavalo, da Ljubljana brez kompenzacij ostati ne more. Jaz pravim, dolžnost Vašega pravicoljubja je, dati Ljubljani, ki itak komaj sope v svojih stiskah, primerno kompenzacijo. Ker bo zasedanje itak dalje časa trajalo, je čisto brez vsega pomena, ali se zakon sklene danes ali pa nekoliko pozneje.

Moj predlog, ki mi ga zaukazuje ljubezen do stolnega mesta, ki ga imam čast zastopati v tej zbornici, gre na to, da naj se zadeva še za nekoliko časa odloži, stopi v zvezo z zastopom ljubljanskega mesta in naj se vrše poganjanja, katerih konec bi bil ta, da dobi ljubljansko mesto primerno kompenzacijo za ta zakonski načrt, s katerim bo prevzelo velika

bremena, ki so taka, da se ne bodo zmanjševala, ampak bodo rastle od leta do leta.

Zategadelj stavim predlog, da se predležeči zakonski načrt vrne deželnemu odboru z naročilom, da stopi v dogovor z mestno občino ljubljansko zaradi določitve pravične kompenzacije za izredna bremena, katera bi ta zakon nalagal ljubljanskim davkoplačevalcem, in da potem zakonski načrt popolnjen v tem zmislu zopet predloži deželnemu zboru. (Živahno odobravanje in ploskanje v središču. — Lebhafter Beifall und Händeklatschen im Zentrum.)

Deželni glavar:

Gospod poslanec dr. Tavčar je stavil predlog, ki se glasi (bere — liest):

»Predležeči zakonski načrt vrne se deželnemu odboru z naročilom, da stopi v dogovor z mestno občino ljubljansko zaradi določitve pravične kompenzacije za izredna bremena, katera bi ta zakon nalagal ljubljanskim davkoplačevalcem, in da potem zakonski načrt, popolnjen v tem zmislu zopet predloži deželnemu zboru.«

Gospodje, to je odložen predlog in je postopati ž njim po besedilu § 52. našega poslovnika, ki se glasi (bere — liest):

»Če se med debato stavi predlog, da se odloži razprava ali da se preide na dnevni red, ima o tem predlogu le poročevalec besedo. Na to se o njem glasuje brez debate.«

Tako bom tudi postopal.

Prosim torej gospoda poročevalca, da zavzame svoje stališče proti temu odložilnemu predlogu.

Poročevalec deželnega odbora dr. Lampe:

Visoka zbornica! Tak odložilni predlog pač ne bi imel sedaj nobenega zmisla, kajti kompenzacija, da ne govorim o tem, ali je utemeljena ali ni utemeljena, je čisto nekaj drugega, kakor zakon. Mi imamo danes sklepati samo o zakonu, ne pa o kompenzaciji. O tem zakonu se je pa že toliko razpravljalo, da je vsakemu znan v celi deželi, in da pač ni nobenega povoda, da bi se sklepanje o njem odgodilo.

Deželni glavar:

Bomo torej glasovali o predlogu gospoda poslanca dr. Tavčarja.

Gospodje, ki ste za ta predlog, izvolite vstati.

(Zgodi se — Geschieht.)

Predlog je ostal v manjšini in je torej odklonjen.

Gospodje, jaz nimam nobenega govornika več vpisanega in bomo torej glasovali o celém predlogu, ki je obsežen v prilogi 24.

Poslanec dr. Triller:

Ali ne bo nič specialne debate?

Deželni glavar:

Ja gospodje, meni se prej ni izjavila nobena taka želja. Stvar je že toliko predelana, da pač ni potreba nadrobne razprave. Sicer pa, če bi mi se bila prej prijavila želja, da se vrši tudi specialna razprava, bi bil jaz takoj pripravljen dotični želji ustreči.

Poslanec dr. Triller:

Jaz samo konstatiram, da bom stavil k različnim paragrafom izpreminjevalne predloge, in da je torej specialna razprava, četudi združena v eno samo, absolutno potrebna.

Deželni glavar:

Takih izpreminjevalnih predlogov mi ni nobeden naznanil. Vendar nočem biti preveč formalist ter bom ugodil želji gospoda poslanca dr. Trillerja ter odredil specialno razpravo.

Glasevali bomo torej najprej o prehodu v nadrobno razpravo.

Gospodje, ki pritrdite temu, da se prestopi v nadrobno razpravo, izvolite vstati.

(Zgodi se — Geschieht.)

Prehod v nadrobno razpravo je sprejet.

In sedaj, gospodje, bom napravil iz tega kompleksa tri skupine.

Prva skupina bo obsegala §§ 7. do vštete- tega § 11., druga §§ 12. do vštete- tega § 22. in tretja od § 23. pričenši do vštete- tega § 48.

Vprašam gospode, kdo se oglašja k besedi k prvi skupini.

Poslanec dr. Triller:

Prosim besede k §§ 8. do 22. Visoka zbornica! V imenu narodnonapredne stranke imam čast staviti sledeče izpreminjevalne predloge k predležnemu zakonskemu načrtu.

Pri § 12. odstavku 1., predlagam, da se podaljša prehodna doba od treh na pet let. Konstatiram iz poročila deželnega odbora samega, da ta moj predlog odgovarja želji visoke centralne vlade.

Nadalje predlagam, da se pri § 12., odstavek 1., mesto »tri petinke« in »dve petinki« ustavi »štiri sedminke« in »tri sedminke«. Na ta način bi se zakon glede prispevka deželne stolnega mesta Ljubljane vendarle še nekoliko bolj oblažil, kakor pa vsled želje centralne vlade.

Dalje predlagam k § 12., odstavek 3., da se ta odstavek glasi:

»Prispevek deželnega zaklada naj se pri deželnih cestah odmeri v prvih petih letih, ko stopi v veljavo ta zakon, s 40% vseh stroškov, ki jih je pokriti po skladu, po preteku prvih petih let se pa ta prispevek poviša na 50%.«

Navidežno, moja gospoda, nasprotuje ta predlog centralističnemu načelu, na katerem sloni novi cestni zakon, ampak jaz naglašam, da stroški vzdrževanja novih cest spočetka ne bodo tako visoki, kakor pa stroški za zgradbo novih in za preložitve oziroma za popravilo starih cest. Četudi trdi vlada, da bo sama pazila na to, da se ljubljanske prebivalce kolikor mogoče ščiti pred prevelikimi bremenmi, je to vendar le tedaj mogoče, ako se za prehodno dobo petih let ogromni stroški za napravo novih in preložitve starih cest primerno razdele. Po tej preddobi naj pa ostane dosedanje besedilo zakona.

Nadalje opozarjam, kakor je to že naglašal gospod kolega dr. Tavčar, tudi jaz na inkongruenco med § 14. in § 18.

Visoka vlada je sicer opozorila deželni odbor, da pričakuje, da bodo ljubljanski davkoplačevalci deležni od strani deželnega odbora posebne postrežnosti, toda taka postrežnost je nemogoča, dokler imamo § 14. v dosednji obliki. Umevno je, da bo Ljubljana apelirala na deželno pomoč zlasti v slučaju tlakovanja svojih cest. Tukaj imamo že paralelni slučaj, namreč da država državno cesto, ki teče skozi mesto, sama tlakuje. In temu analogno naj tudi dežela kaj stori.

§ 14. pravi: »Ako gre deželna cesta skozi kakšen kraj (mesto, trg, vas), mora trpeti samo in edinole ta kraj vse one stroške, kar jih je naraslo vsled tega, ker se je ta kos ceste napravil samo zavoljo tamošnjih prebivalcev dražje s tem, da se je položil tlak, da so se napravili vodotoki in naredile druge naprave, kar bi se lahko opustilo, ko bi cesta šla zunaj kraja.«

Da se odpravi ta inkongruenca med § 14. in § 18., predlagam, da se pri § 14. v drugi vrsti nadomestijo besede »samo in edino« z besedo »navadno«.

Končno predlagam k § 18., da se tista »postrežnost« deželnega odbora do ljubljanskega mesta malo bolj pregnantno in precizno označi, sledeče izpremembe.

Prvi odstavek tega paragrafa naj se glasi:

»Za napravo in vzdrževanje občinskih cest in potov ali njih stavb posebno tedaj, ako se ne dotika ozemlja dotične občine nobena deželna cesta, glede stolnega mesta Ljubljane pa tudi v slučajih § 14., se sme prispevati tudi iz deželnega zaklada.«

Prosim, gospod deželni glavar, da blagovolite dati te moje predloge na razpravo in glasovanje.

Deželni glavar:

Gospod predgovornik se sicer ni držal razdelitve nadrobne razprave v prej določene tri skupine, ampak je takoj posegel v drugo skupino.

Da se pa postopanje skrajša, bomo takoj obe prvi dve skupini skupaj obravnavali.

Zeli kdo gospodov besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, je debata zaključena in ima sklepčno besedo gospod poročevalec.

Poročevalec deželnega odbora dr. Lampe:

Visoka zbornica! Slišali smo najprej ugovor proti celemu cestnemu zakonu od strani veleposestva. Toda ta ugovor ni bil z ničemur motiviran in zato nimam nanj ničesar odgovoriti.

Od strani narodnonapredne stranke je pa nekaj ugovorov, katere moram zavrniti. Predvsem ni res, da pomeni ta zakon udarec za mesto Ljubljano, marveč da je nujno potrebno, kar sem že večkrat poudarjal tako v tej zbornici kakor tudi v deželnem odboru in na interministerijalni konferenci, da imamo zakon, po katerem bomo zamogli naše ceste v boljšem stanu vzdržavati. (Klici na levi — Rufe links: »Tako je!« — Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: »Na stroške Ljubljane!«) Ja, gospoda moja, samo zastopniki Ljubljane se pritožujejo, ker bo morala v bodoče tudi ta nositi nekaj bremen. Kaj pa naj rečejo potem one hribovske vasi, ki že stoletja plačujejo doklade za cestne namene, a nimajo nobene deželne ceste? Naši poslanci so šli po celi deželi in na naših shodih so bili ljudje iz vseh občin, koder imajo take ceste, da se po njih niti voziti ne more, a nihče ni ugovarjal, ker so bili vsi prepričani, da je ta zakon absolutno potreben. V tem oziru, gospoda moja, so pokazali naši kmetje kulanco, plemenitost duha in zmisel za občni blagor, katerega pri drugih gospodih ne najdemo.

Glede § 14., gospoda moja, je pa splošno načelo vseh cestnih zakonov, da ima cestna uprava skrbeti samo za cesto. Ako želi občina, da se ceste tlakujejo, zasadijo drevoredi itd., ni za to dolžna skrbeti cestna uprava, ampak dotični kraji, ki so pri tem interesirani, ker drugače bi se vsi kraji po deželi uprli in rekli: mi tudi zahtevamo, da se nam naše ceste tlakujejo z asfaltom. Torej bodimo pravični na vse strani in potem, gospodje, boste videli, da je ta cestni zakon zadel pravično sredo na vse strani.

Dalje se je govorilo o kompenzaciji, katero naj da dežela ljubljanskemu mestu. Gospod dr. Tavčar se je izvolil sklicevati pri tem na »izredno dobroto« deželnega odbora, go-

spod dr. Triller je pa našel izraz »izredna postrežnost« deželnega odbora. Gospodje, izredna dobrota deželnega odbora je na razpolago vsem občinam (Poslanec — Abgeordneter dr. Zajec: »Postrežnost«!), postrežnost tudi, ampak deželni odbor je opravičen tudi od drugih pričakovati postrežnosti in prijaznosti! (Odobranje na levi. — Beifall links.) Gospodje, to ne gre, da bi nas na eni strani zmerjali in psovali, na drugi strani pa zahtevali od nas dobrote in postrežnosti. Tudi tukaj enaka pravica za vse! (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: »Da!«)

Kar pa se tiče drugih predlogov, n. pr. predloga, da se prehodna doba raztegne od treh let na pet let, opozarjam, da je bila pri interministerijalni konferenci določena triletna doba in šele pozneje, ne vem kako je prišlo v vladni dopis, da bi se raztegnila ta doba tudi na pet let. Mi se strogo držimo besedila, kakor se je dogovorilo z vlado, in je torej ta predlog odkloniti.

Odkloniti je dalje tudi predlog, da se izpremeni razmerje 3/5 : 2/5 v 4/7 : 3/7.

Predlagam, da visoka zbornica sprejme zakon, kakor ga je predložil deželni odbor. (Odobranje na levi. — Beifall links.)

Deželni glavar:

Bomo torej glasovali. Opomnim, da proti §§ 7., 8., 10. in 11. ni bilo nobenega ugovora.

Pozivljam tiste gospode, ki se strinjajo s temi paragrafi, da izvolijo vstati.

(Zgodí se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Pri § 12. je stavil gospod posl. dr. Triller tri izpreminjevalne predloge. Prva dva zadevata 1. odstavek. On želi namreč imeti v 1. odstavku v 5. vrsti mesto »prva tri leta« besedilo »prvih pet let.«

Gospodje, ki se strinjajo s predlogom gospoda poslanca dr. Trillerja, naj vstanejo.

(Zgodí se. — Geschieht.)

Predlog je ostal v manjšini in je odklonjen.

V istem odstavku nasvetuje isti gospod poslanec, da se vstavi mesto »tri petinke« in »dve petinki« »štiri sedminke« in »tri sedminke.«

Gospodje, ki se pridružujejo temu nasvetu, naj izvolijo vstati.

(Zgodí se. — Geschieht.)

Predlog je v manjšini in torej odklonjen.

Sedaj bomo torej glasovali o 1. in 2. odstavku § 12. skupaj tako, kakor imate tiskano v predlogi.

Gospodje, ki pritrjujete besedilu, kakor je tiskano v predlogi v 1. in 2. odstavku § 12., izvolite vstati.

(Zgodí se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Pri 3. odstavku, ki je pa pravzaprav 4. odstavek ne 3., nasvetuje gospod poslanec dr. Triller to-le besedilo (bere — liest):

»Prispevek deželnega zaklada naj se pri deželnih cestah odmeri v prvih petih letih, ko stopi v veljavo ta zakon, s 40% vseh stroškov, ki jih je pokriti po skladu, po preteku prvih petih let se pa ta prispevek poviša na 50%.«

Poslanec dr. Šusteršič:

Prosim besede k glasovanju v formalnem oziru.

Deželni glavar:

Prosim!

Poslanec dr. Šusteršič:

Prosim, da se glasuje tudi o 3. odstavku. V formalnem oziru moramo tudi o tem odstavku glasovati.

Deželni glavar:

Se bo glasovalo skupaj z naslednjimi odstavki.

Gospodje, ki ste za izpreminjevalni predlog gospoda poslanca dr. Trillerja, izvolite vstati.

(Zgodj se. — Geschieht.)

Je manjšina, torej je predlog odklonjen.

In sedaj, gospodje, bomo glasovali o zadnjih treh odstavkih § 12., počenši od besed »Tu veljajo sledeča načela: — Hiebei sind folgende Grundsätze maßgebend:«, kakor so tiskani v predlogi deželnega odbora.

Gospodje, ki pritrdite temu besedilu, izvolite vstati.

(Zgodj se. — Geschieht.)

Je večina — sprejeto.

Dalje je stavil gospod poslanec dr. Triller dva izpreminjevalna predloga k §§ 14. in 18. Toda ta paragrafa, kakor jaz stvar tolmačim, danes nista v razpravi, ampak samo tisti paragrafi, glede katerih želi ministrstvo izprememb in torej obžalujem, da teh izpreminjevalnih predlogov ne morem dati na glasovanje.

Ker ni oglašen nobeden gospodov več k besedi, bomo lahko skupaj glasovali počenši s § 15. do inklusivno § 48.

Gospodje, ki se strinjajo z besedilom deželnega odbora glede teh paragrafov, naj izvolijo vstati.

(Zgodj se. — Geschieht.)

Sprejeto z večino glasov.

Poročevalec deželnega odbora dr. Lampe:

Predlagam glasovanje v celoti.

Deželni glavar:

Gospod poročevalec predlaga tretje branje.

Gospodje, ki pritrjujete zakonskemu načrtu v celoti, izvolite vstati. — Die Herren, welche dem Gesetzentwurf in dritter Lesung zustimmen, wollen sich erheben.

(Zgodj se. — Geschieht.)

Z večino glasov sklenjeno — torej sprejeto. Ta točka dnevnega reda je rešena.

Na vrsto pride točka:

5. Priloga 21. — **Poročilo deželnega odbora o začasnem pobiranju deželnih priklad leta 1912.**

5. Beilage 21. — **Bericht des Landesausschusses über die provisorische Einhebung der Landesumlagen im Jahre 1912.**

V formalnem oziru se je oglasil k besedi gospod poslanec Jarc.

Poslanec Jarc:

Predlagam, da se to poročilo v zmislu § 24. poslovnika takoj v zbornici obravnava, ne da bi se poprej odkazalo odseku.

Deželni glavar:

Gospod kolega Jarc predlaga, da se vzame poročilo deželnega odbora o začasnem pobiranju deželnih priklad leta 1912. takoj v pretres.

Želi kdo gospodov besede k temu predlogu.

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, bomo torej glasovali o tem formalnem predlogu.

Gospodje, ki pritrdite predlogu, izvolite vstati.

(Zgodj se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Povabim torej gospoda referenta deželnega odbora, da uvede razpravo.

Poročevalec deželnega odbora dr. Lampe:

Visoka zbornica! Danes imamo rešiti vsakoletno, ne vedno lahko in prijetno nalogo deželnega zastopa, da sklepamo o izdatkih dežele in njih pokritju za bodoče leto. Klic, ki se širi po celi državi, je, da dežele ne morejo izhajati s svojimi dosedanjimi dohodki, ker država vse vire dohodkov zase porabi in kar deželam ostane, so samo priklade na direktne in indirektne davke. Tudi proračun dežele Kranjske ima to lastnost, da izkazuje vedno večje izdatke, medtem ko pokritje ne raste v isti meri.

Če premišljamo o deželnem gospodarstvu, vidimo, da so nekatere postojanke v njem

take, da morajo vedno in neprestano rasti. Eden največjih izdatkov je izdatek za ljudsko šolstvo. Pri ljudskem šolstvu se ne da ničesar črtati — učiteljske plače se morajo izplačevati, šole se morajo vzdrževati, in četudi je ta postojanka že prekoračila znesek dveh milijonov, je pa vendar jasno, da se tu ne da ničesar prihraniti.

Troški za deželno upravo istotako naraščajo, toda tudi tukaj se ne da ničesar črtati, kajti uradništvo mora dobiti svoje plače. Potem pa pridejo deželni dobrodelni zavodi. Tu je dežela Kranjska za drugimi deželami precej zaostala, mi gospodarimo z največjo štedljivostjo pri deželnih dobrodelnih zavodih, ali tudi tukaj je stvarni razvoj sam tak, da je vedno več bolnikov, vedno več ubogega ljudstva, ki išče zdravja v deželnih dobrodelnih zavodih. To so poglavja, pri katerih se ne da ničesar črtati, ampak nasprotno ta poglavja od leta do leta rastejo z naravno silo.

Deželni odbor je sestavil proračun, v katerega je sprejel izdatke, ki so potrebni za deželno gospodarstvo v bodočem letu. S tem ni rečeno, da moramo te svote vse porabiti, postopali bomo z izredno štedljivostjo, da kaj prihranimo in deficit nekoliko znižamo, ampak brez primanjkljaja ne bomo prihodnje leto izhajali.

Glede pokritja je stal deželni odbor pred gospodarskim položajem v deželi. Imeli smo nekaj slabih let, kmetско ljudstvo je bilo silno prizadeto in dve slabi letini sta naravnost katastrofalno učinkovali. To se vidi iz tega, kako pada konsum. Slaba letina na kmetih tudi v mestu pomeni pomanjkanje. V teh razmerah zvišati doklade, bi bilo morda katastrofalno za nekatere sloje prebivalstva. Deželni odbor zaradi tega ni prišel s predlogom, da se doklade zvišajo, ampak predlaga, da se v dosedanji meri nadalje pobirajo, pač pa priporoča deželni odbor resolucijo, s katero naj se državna vlada pozivlje, da čimpreje resno izvede finančni načrt, ki obsega saniranje deželnih financ.

Deželni glavar:

Otvorjam debato. K besedi sta oglašena do sedaj dva govornika in sicer oba kontra. Prvi pride do besede gospod kontra-govornik dr. Triller.

Poslanec dr. Triller:

Visoka zbornica! Dovoljenje začasnega nadaljnega pobiranja deželnih naklad in deželnih davščin gotovo še ne vsebuje nobene zaupnice vladajoči stranki. Vzlic temu pa bo narodnonapredna stranka ne glede na čas, v katerem je bil deželni zbor sklican, glasovala proti predlogom gospoda poročevalca in bo glasovala le za dodatno resolucijo, to pa za-

raditega, ker hoče s tem glasovanjem na poseben jasen način dokumentirati globoko nezaupanje nasproti stranki, ki danes gospoduje v Kranjski deželi, nasproti stranki, ki je odgovorna za materialno blagostanje dežele. Moja naloga je, da utemeljim to nezaupanje. Vladajoča S. L. S. nam ima položiti račun za svoje delovanje v preteklem letu in ker tega ne stori, zato hočem jaz potegniti materialno in politično bilanco vladajoče stranke na Kranjskem.

Kar se tiče materialne bilance, tavamo danes, ko sklepamo o provizoriju še nekako v temi. Navzlic jasni zahtevi § 12. poslovnika za deželni odbor še nimamo proračuna na mizah. (Poročevalec — Berichterstatter dr. Lampe: »Tukaj je!«) Tukaj na naših mizah ga ni in le izza kulis slišimo, da utegne znašati primanjkljaj 1,400.000 K, bojim se pa, da se bo ta primanjkljaj ob priliki proračunske debate še precej povzdignil, in ako pomislimo, da smo imeli lansko leto nepokritega deficita nad 1,200.000 K, tedaj, gospoda moja, stojimo danes pred dejstvom, da bomo imeli čez leto nepokritega visečega dolga okroglo 3,000.000 K. (Poročevalec — Berichterstatter dr. Lampe: »Saj ni res!«) Tako sem jaz stvar razumeval, ko sem na shodu v Planini trdil, da tedaj, ko je prevzela S. L. S. gospodarstvo v deželi, v deželni blagajni pač ni bilo preobilo denarja, da pa dežela tudi dolgov ni imela. Zato pravim, da me je častiti gospod tovariš dr. Žitnik čisto napačno razumel, ker mi je na nekem kmečkem zborovanju v Postojni očital, da sem vedoma in hotoma govoril neresnico in raditega sem uverjen, da bo gospod tovariš dr. Žitnik sedaj po tem pojasnilu lojalno popravil to očitiranje. (Klici v središču — Rufe im Zentrum: »Ga ni tukaj!«) O materialni bilanci, gospoda moja, bom govoril več o priliki proračunske debate. Za danes se hočem samo na kratko pečati z moralno in politično bilanco naše dežele pod gospodarstvom S. L. S. Jaz trdim, da je tudi ta bilanca nad vse nevesela in pasivna. Jaz trdim, da hodi S. L. S. po potih, po katerih ne bi smela hoditi nobena kulturna stranka, zlasti pa ne nobena slovenska stranka v kranjski deželi. (Živahno odobravanje v središču. — Lebhafter Beifall im Zentrum.) To pribiti je dolžnost vestne opozicionalne stranke. Moja gospoda, mi smo se že davno odvadili v tej zbornici prepričati kogarkoli z argumenti pameti in logike, ampak ako tudi govorimo samo gluhim stenam, sem vendar prepričan, da pišemo važen kapitel kulturne in politične zgodovine slovenskega naroda, in zato je naša dolžnost kot opozicionalne in kontrolne stranke v tej zbornici, da vsekdar vestno, brezobzirno in odkrito povemo svoje mnenje.

Prebivalstvo dežele Kranjske je poverilo pred vsem zastopstvo svojih gospodarskih in nacionalnih interesov tudi v osrednjem parlamentu na Dunaju S. L. S., in sedaj si oglejmo na enem samem eksemplaru, kako je ta močena stranka izvrševala svoj mandat na cesarskem Dunaju. Ta posebno drastičen eksemplar je osredotočen v imenih: Hohenburger in Elsner. (Poslanec — Abgeordneter Višnikar: »Dobro!«)

Jaz, gospoda moja, nisem tako naiven in zloben, da bi trdil, da bi bila mogla S. L. S. strmoglaviti Hohenburgerja, in nočem delati S. L. S. odgovorne za vsa nasilstva, ki so se zgodila in se še gode slovenskemu narodu od strani justičnega ministra. Ampak to trdim: naj bi bila delegacija S. L. S. na Dunaju v opoziciji ali v obstrukciji, ali pa naj je proglasila tisto famozno politiko prostih rok, vsekdar bi bila lahko zabranila imenovanje g. Adolfa Elsnerja na mesto deželno sodnega predsednika v Ljubljani. Toliko moči in vpliva je vsekdar imela že na podlagi svojega števila, zlasti ker je šlo v tem slučaju le za branitev slovenske posesti.

In če sem spregovoril sedaj ime Elsner, tedaj bi prosil pred vsem častite gospode na desnici te visoke zbornice, da mi ne prihajajo s starim očitanjem, da napadam nenavzočega. Tako očitanje je že samo na sebi deplacirano, ker potem bi se v nobeni javni korporaciji ne moglo kritikovati delovanja kakega javnega funkcionarja. Sicer pa konstatiram, da ima gospod deželno sodni predsednik v tej zbornici kar dva zagovornika, in sicer uradnega v osebi gospoda deželnega šefa, kot zastopnika vlade, še boljšega pa v osebi načelnika nemškega Volksrata tovariša dr. Egerja.

Moja gospoda, jaz hočem biti lojalni in zato lojalno priznavam, da poznam g. Elsnerja kot izbornega jurista in pridnega delavca, in če bi mu v tem pogledu kdo kaj očital, storil bi mu krivico. Ako bi bil gosp. Adolf Elsner imenovan v Solnograd ali v Linc, bi bil jaz prvi, ki bi mu čestital. Ampak spričo njegovega strogo šovinističnega nemškega nazorom je njegovo ime že samoposebi za Ljubljano provokacija (Klici v središču — Rufe im Zentrum: »Res je!« — Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: »Ljubljana je slovenska posest!«), in imenovanje tega gospoda je tembolj vnebovpijoča krivica, prizadeta slovenskemu narodu, ker se je to imenovanje zamoglo izvršiti le na ta način, da se je umetno zapostavilo celo vrsto ravnotako dobro kvalificiranih in starejših slovenskih sodnikov. (Burno pri-trjevanje v središču — Stürmischer Beifall im Zentrum. — Poslanec — Abgeordneter Višnikar: »Kavčič še boljše!«) Kot nedopusten greh očitam torej S. L. S., da je držala, dasiravno

na to opozorjena, križem roke in ni preprečila tega imenovanja. A zakrivila je še več.

Gospod deželno sodni predsednik Elsner je vpeljal poseben princip v kranjsko justico, na podlagi katerega je potisnil v pokoj celo vrsto izbornih starejših slovenskih sodnikov, princip, na podlagi katerega se pa zapira na drugi strani pot našemu pravniškemu naraščanju do justične službe.

Škandalozno dejstvo je, da imamo danes na ljubljanskih sodiščih dva sodna praktikanta in nad 20 odvetniških kandidatov, ki že dolge mesece zaman čakajo na imenovanje za sodne praktikante. (Klici v središču — Rufe im Zentrum: »Čujte, čujte!«) Pravijo, da ni potrebe. Toda v Celju in v Mariboru sprejemajo z odprtimi rokami in brez vsake omejitve nemške sodne praktikante, našemu slovenskemu pravniškemu naraščanju pa se sistematično zapira pot do justične službe. — (Poslanec — Abgeordneter Višnikar: »Se hoče iztrebiti slovenske sodnike kakor na Koroškem in Štajerskem!«) Jaz pravim, moja gospoda, če se taka justica, kakor se vrši danes v Ljubljani, vrši v imenu Njegovega Veličanstva, potem je to hudodelstvo razžaljenja Njegovega Veličanstva. (Klici v središču — Rufe im Zentrum: »Tako je!«)

Častita gospoda, ako nasproti tem dejstvom držite križem roke, pozabljate, da se tukaj ne gre za kako stranko, ampak za ukazljive in kruha potrebne sinove cele dežele, brez razlike strank in političnega naziranja. Tua res agitur S. L. S.

Tako je torej bilo Vaše narodno in kulturno delo na Dunaju, in če je gospod profesor Jarc v dunajskem parlamentu o priliki neke debate ponosno vzdiknil, da nosi S. L. S. na ostrini svojega meča svoje pravice, tedaj je zamogel imeti v mislih samo pravice svoje stranke, ne pa pravice slovenskega naroda. In še neko drugo delo ste izvrševali na Dunaju z velikim pridom in še z večjim navdušenjem, to namreč, da ste ožigosali narodnonapredno stranko kot nepatriotično in nedinastično stranko. Moja gospoda, nam se zoper ta očitanja ni bilo treba braniti. Mi smo svoje stališče v tej zbornici že večkrat označili in smo enkrat za vselej pribili, da je avstrijski patriotizem pri nas samoposebi umevna stvar. (Viharno odobravanje v središču. — Stürmischer Beifall im Zentrum.) Ampak jaz pravim, da kakor ni najboljša kristjanka tista tercialka, ki ves dan v cerkvi tiči, tako tudi ni najboljši avstrijski patriot tisti, ki na vsak plot obeša svojo črno-rumeno zastavo.

In sedaj, moja gospoda, oglejmo si še nekoliko kulturno in politično delovanje S. L. S. kot neomejene vladajoče stranke v naši deželi. Jaz pravim, da je tudi ta bilanca taká, da se

ne morete z njo ponašati. Moja gospoda, da so nastale današnje razmere v deželi, tega nismo mi krivi. Mi narodni naprednjaki smo vstopili v to zbornico z najboljšo, z najpoštenejšo voljo. Mi smo upali, da se bo našla pot, na kateri se bomo lahko srečali z večino v skupno gospodarsko delo, seveda nekvarno obojestranskim strankarskim interesom. Mi smo mislili, da bo prišel dan, ko se bodo uresničile tiste lepe besede, katere nam je zaklical danes gospod deželni glavar: Z združenimi močmi za blagor naroda! Toda mi smo se motili. Vsa leta, odkar sedimo tu, ponavljate vseppek svoj donkišotski »ceterum censeo« — liberalna stranka se mora ubiti do zadnjega moža. Toda, moja gospoda, Vi se samo smešite s to svojo slepo, strankarsko zagrizenostjo. Saj še plahega poljskega zajca niste mogli ubiti v tej zbornici, pa boste celo politično stranko! (Veselost. — Heiterkeit.) In ravno zadnje leto, gospoda moja, je bilo skrajno kritično za narodnonapredno stranko. Udarec za udarcem je padal nanjo, in če je vse te udarce prebolela, tu stoji danes čvrstejša in močnejša nego kdaj, tedaj je to znamenje, da imajo naše ideje življensko moč v sebi. (Poslanec — Abgeordneter dr. Zajec: »Če je le res!«) To dokazuje zlasti zadnje volilno gibanje po deželi, gospod kolega dr. Zajec. Vi pravite, da zmagujete pri občinskih volitvah na celi črti, toda kakšne so te Vaše zmage? Cenjeni gospod tovariš, ne bodite preveč ponosni na zmage, pri katerih dobiva narodnonapredna stranka v najslabših občinah 40 do 45 odstotkov vseh glasov. Ako je Vaše stališče tako trdno, zakaj ste potem morali seči po zadnjem in najpodlejšem orožju, po političnem bojkotu?

Vi nam očitajte, da je oče političnega bojkota naš tovariš dr. Tavčar. Spominjate na neke besede, katere je izrekel nekoč v deželnem odboru. Mogoče, da je res izrekel v šali tiste besede o »grošu« in »knofu«, toda resno jih gotovo ni mislil in jaz lahko z mirno vestjo trdim, da se v deželnem odboru ni delala zaradi politične pripadnosti nikomur krivica, dokler je imel v tej korporaciji odločilno besedo tovariš dr. Tavčar. (Poslanec — Abgeordneter Turk: »Dobro!«) Jaz danes o posledicah političnega bojkota ne bom govoril, ampak konstatiram le, da se stroški tega bojkota v veliki meri zrealijo iz deficita deželnega zaklada. (Živahno odobravanje v središču. — Lebhafter Beifall im Zentrum.)

Končno ne morem molče prezreti dejstva, da je igrala in igra še danes S. L. S. dvojno vlogo, da ima na Dunaju in v Ljubljani dvojno Janusovo lice. Zunaj ste pobijali Bieniertha, Gautscha in Stürgkha, tukaj se pa bratite z eksponentom istega Bieniertha, Gautscha in Stürgkha, z baronom Schwarzom. Iz dna duše ste mu hvaležni, da je vpeljal proti narodno-

napredni stranki malenkostno politiko »der Nadelstiche.« (Veselost v središču — Heiterkeit im Zentrum, Poslanec — Abgeordneter Ribnikar: »Gospod baron, pojdite no v penzjon!«) In rade volje in hvaležni mu odpustate zato vse njegove nemške grehe. Spomnim le na ljubljanske občinske volitve, pri katerih se je pa slabo obnesel ta duumvirat.

Boj je končan, kriza v občinskem gospodarstvu je končana, in sedaj ne pričakujete samo Ljubljana, ampak tudi prebivalstvo cele dežele z veliko pozornostjo, kakšno stališče bo zavzela tam vladajoča narodno-napredna stranka. (Medklic poslanca dr. Zajca — Zwischenruf des Abgeordneten dr. Zajec.) Bodi povedano špeciелno tudi gospodu občinskemu svetniku dr. Zajcu, da načela retorizije mine bomo uveljavili. Gospod dr. Šusteršič je nedavno tega v dunajskem parlamentu opozarjal na tisto klasično definicijo pojma vladanja, -ki se glasi: »Ars boni et aequi!« Kako Vi razumevate to definicijo, to vemo, kako jo bomo pa razumevali mi v občinskem svetu, o tem se boste pa sami prepričali.

Veliko se Vam je očitalo tudi, da ste odprli vrata občinske zbornice nemški stranki. Toda jaz priznam, da je postala v tistem trenutku, ko smo sprejeli proporc, vdeležba nemškega prebivalstva pri občinskem gospodarstvu neizogibna. Je li v toliki meri to nesreča za Ljubljano, to vprašanje je po mojem mnenju še odprto. Če so prišli Nemci v občinsko zbornico zgolj kot zastopniki svojih gospodarskih teženj in makar tudi branitelji svojih nacionalnih interesov, v kolikor se o takih v slovenski Ljubljani sploh more govoriti, potem gospodje, se bomo lahko razumeli. Ako je pa prišlo v občinski svet sedmero eksponentov ljubljanske kazine, potem je stvar drugačna, in potem bodo ljubljanski Nemci posledice sami nosili. (Odobravanje v središču. — Beifall im Zentrum.) Na vsak način želim tem našim sodeželanom, da naj bi s pridom čitali svojega Hermanna Bahra.

Moja gospoda, jaz se ne bom spuščal v nadaljnje rekriminacije, le nekaj moram še opomniti; to namreč, da je naš častiti gospod poročevalec in deželni odbornik dr. Lampe nedavno tega zagrozil na nekem shodu: O Božiču se snide deželni zbor in takrat bo sodba in obračun z liberalnimi poslanci. (Veselost v središču. — Heiterkeit im Zentrum. — Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: »Dr. Zajec bo rabelj!«)

Gospoda moja, mi smo tukaj in mirno ter z jasnim čelom pričakujemo te »sodbe«. Ampak nekaj Vam povem! Če bi sodba imela obstajati v tem, da z brahijalno silo in protizakonito iztirate iz te zbornice le enega izmed nas, potem je tudi cigan, ki se utihotapi z

odprtim nožem v spodobno družbo in enega ali drugega zakolje — sodnik. (Burno pritrdjevanje v središču. — Stürmische Zustimmung im Zentrum. — Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: »Cel dan se že tresem, gospod dr. Zajec!«)

Storite torej, kar hočete, poguma našega prepričanja nam tudi v tej zbornici ne boste vzeli, in dokler bo tu sedel le še en sam napreden mož, bo tudi tu visoko plapolala naša zastava. Vzemite enkrat za vselej na znanje, da s starim nemškim političnim liberalizmom nimamo ničesar opraviti. Mi smo demokratje, in ker smo demokratje, moramo biti protiklerikalci, ne pa tudi brezverci. V tem pogledu vzemite enkrat za vselej na znanje, da veljajo tudi za nas besede slavnega španskega misleca in pisatelja Perez Galdosa, ki je konstatiral, da v velikem boju med narodom in klerikalizmom ni v diskusiji nobeno onih verskih načel, ki tvarjajo podlago naši religioznosti. V prepiru je edinole posvetna nadvlada duhovništva (Poslanec — Abgeordneter dr. Zajec: »In menihov!«, in njegovo poseganje v notranje življenje naroda in rodbine.

In če se sedaj na podlagi teh kratkih izvajanj oziram na politično in na gospodarsko situacijo kranjske dežele, potem, moja gospoda, mi plove nehote pred duševno oko pretresljiva končna slika iz slavnostnega Zolajevga romana »La bete humaine«. Skozi temno noč drvi vlak napolnjen z vojaštvom, vriskajočim in sanjajočim o slavnih zmagah. Na lokomotivi pa se odigrava tačas strašna drama. Vlakovodja je zblaznel in meče raz stroj kurjača, želečega rešiti vlak propada in pogube. Samemu sebi prepuščen vlak pa drvi dalje in dalje.. (Poslanec — Abgeordneter dr. Zajec: »To bi moral dr. Tavčar povedati!«)

Vriskajoči vojaki, to so Vaše fanatizirane množice, moja gospoda, vlak je dežela Kranjska. Dal Bog in mila usoda, da se naprednemu kurjaču še pravočasno posreči premagati zblaznelega vlakovodjo. (Dolgotrajno burno odobravanje in ploskanje v središču. Govorniku somišljeniki čestitajo. — Anhaltender stürmischer Beifall und Händeklatschen im Zentrum. Redner wird von den Gesinnungsgenossen beglückwünscht.)

Deželni glavar:

Do besede pride sedaj, ker ni še noben govornik vpisan »pro«, drugi kontragovornik, gospod poslanec Reisner.

Poslanec Reisner:

Visoka zbornica! Poslanci narodnonapredne stranke bomo glasovali proti takozvanemu finančnemu provizoriju. S tem svojim stališčem pa nikakor nečemo izreči, da nečemo deželi dovoliti potrebnih sredstev za upravo in gospodarstvo dežele. Mi hočemo pri tej priliki pred vso javnostjo demonstrirati in celo javnost opozoriti na nevarnost gospodarske krize, kateri se približujemo zaradi gospodarjenja S. L. S.

Gospoda, v tej zbornici stojimo poslanci deželanov vseh slojev in različnih političnih barv, ali vse one razlike, ki nas ločijo zunaj v volilnih bojih, bi morale tukaj v tej zbornici stopiti v ozadje, kajti dolžnost vseh poslancev je, da v tej zbornici strnejo vse svoje sile v skupno delo za blaginjo dežele. (Poročevalec — Berichterstatter dr. Lampe: »Pa proti proračunu glasujete!« — Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: »Samo proti provizoriju!«) To pa moramo, ker je politični položaj v tej zbornici tak, da moramo poslanci narodnonapredne stranke odklanjati vsako odgovornost, ker vladajoča stranka uporablja in izrablja vse svoje sile in tudi deželna sredstva samo v ta namen, da bi ugonobila slovensko napredno stranko. (Ironičen smeh na levi. — Ironisches Gelächter links. — Poslanec — Abgeordneter dr. Zajec: »No, no, no!«) To je njen edini cilj, in čeprav trpi pri tem škodo cela dežela.

Treba je samo uvaževati, s čim je ta stranka posebno bahato stopila v zbornico, kako je ponosno tolkla na svoje prsi in rekla, da je z njenim vstopom v zbornico prišla za deželno dobo urejenega umnega gospodarstva. Gospoda, štiri leta so minula od takrat, in to umno gospodarstvo je prišlo tako daleč, da imamo tri dni pred koncem leta pred seboj samo poročilo o provizoričnem pobiranju deželnih priklad in da tri dni pred Novim letom še nimamo deželnega proračuna. (Poročevalec — Berichterstatter dr. Lampe: »Tukaj je proračun!«) Tukaj na mizi ga ni, dasiravno bi moral biti! (Medklici poslancev dr. Pegana in dr. Zajca. — Zwischenrufe der Abgeordneten dr. Pegan und dr. Zajec.) Jaz mislim, da nisem prišel v zbornico po milosti gospoda dr. Pegana ali gospoda dr. Zajca, ampak po volji volilcev ljubljanskega mesta. Gospoda, pričakovati bi pač mogli od tako hvalisanega umnega gospodarstva, da bi bil deželni proračun rešen, in mi čisto lahko trdimo, da bi bila zbornica lahko imela priliko in čas, to storiti. Če se to ni zgodilo, je moral deželni odbor pač imeti za to tehtne razloge, ki pa niso v prid deželi, temveč na korist S. L. S.

Gospoda moja, če primerjamo številke končnega primanjkljaja l. 1909. s primanjkljajem l. 1910., vidimo, da je ta primanjkljaj

narasel od 860.000 K na 1.480.000 K. (Smeh na levi. — Gelächter links Poslanec — Abgeordneter Gangl: „Ja, to je res smešno!“) To so končni primanjkljaji po pokritju z deželnimi dokladami. Seveda je tukaj treba vpoštevati dejstvo, da so različne razmere, ki opravičujejo ta primanjkljaj, ker potrebščine vedno rastejo, ali treba je pri vsaki upravi gledati tudi na to, da sorazmerno s potrebščinami raste tudi pokritje. Če vzamemo pokritje z dokladami na neposredne davke, potem nam pokaže proračun, da so neposredni davki ostali v isti višini, in da ste višje izdatke mogli kompenzirati samo s tem, da ste zvišali naklado na pivo od 2 K na 4 K pri hl, pri kateri priiliki je, kakor znano, naša stranka temu odločno ugovarjala. Naša stranka zahteva, da se času primerno izvedejo načrti, kako pokriti te primanjkljaje.

Gospodje, lansko leto ste sklenili, da izvedete primerne kreditne operacije, in prepričan sem, da bodo računski sklepi za prejšnja leta izkazovali veliko manjše primanjkljaje, nego je pa bilo proračunjeno. Toda, gospoda moja, eno je pa čisto gotovo, namreč to, da računski sklep za l. 1912., ko bo prišel na vrsto, ne bo tako ugoden, kakor pa računski sklepi za prejšnja leta. Kajti razni zakladi, iz katerih so se prej črpala sredstva v pokritje primanjkljajev deželnega zaklada, so danes v centralistični upravi izginili; izginili so pokojninski zaklad za deželne dacarje, pokojninski zaklad za deželne uslužbenice, normalno šolski zaklad itd. in so vsled tega v bodoče tiste kreditne operacije onemogočene. Dalje je treba pomisliti, da se bodo z uveljavljenjem cestnega zakona izdatki znatno povišali, da pridejo torej izdatki, ki za l. 1912. še niso proračunjeni. Treba je dalje računati s tem, da pridejo še drugi izdatki, izdatki za nakupovanje mlinov itd. To so torej stvari, ki bodo proračun in računski sklep za l. 1912. vse višje obremenile, nego je pa to bilo dosedaj. Jaz se ne protivim takim modernim gospodarskim podjetjem, ali pri tem je pa treba gledati tudi na to, kako stoji naše pokritje. Ako vzamemo 40% doklado na neposredne davke, ki je najvišji deželni dohodek, vidimo, da ostane ta dohodek skoro neizpremenjen. Ker so znašali neposredni davki l. 1911. 3.750.000 K, znaša od te svote 40% deželna doklada za l. 1912. 1.500.000 K. In če sedaj vpoštevamo dejstvo, da znaša primanjkljaj za l. 1912. tudi 1.500.000 K, se moramo pač vprašati, odkod dobiti pokritje. Kajti doklade na pivo, ki znaša že danes 4 K od hl in ki je poleg doklade na neposredne davke eden glavnih virov dohodkov naše dežele, gotovo ne bomo zvišali. S takim predlogom si niti Vi ne bi upali priti, ker bi preveč završalo po celi deželi. (Poslanec — Abgeordneter dr. Zajec: „Kaj

pa!“ — Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Bo že dr. Zajec kaj znašel!“) Treba torej misliti na to, kako pokriti te primanjkljaje, četudi danes tega ni mogoče povedati. Mi se zavedamo, da pokritje primanjkljajev stalno obremenjuje deželni proračun, in da bodo te obremenitve rastle od leta do leta. Treba je vzeti samo svinčnik v roko, in vsak si lahko izračuna, koliko bo stalo na leto. Kot odposlanec ljubljanskega mesta pa moram še posebej opozarjati na neko dejstvo, na katero se S. L. S. prav nič ne ozira. Rekel sem že, da se gibljejo neposredni davki skoro vedno v isti višini. Tako je n. pr. narastla splošna pridobnina od 435.000 na 445.000 K, torej znaša diferenca 10.000 K, ki pač ne pride v poštev. Hišnorazredni davek, kjer je vdeležena največ dežela, je padel od 320.000 na 300.000 K. To je zopet jako majhna diferenca. Pridobnina od javnih podjetij je padla od 850.000 na 738.000 K. Če ostanejo torej ti davki v vedno isti višini, nekateri se pa celo znižujejo, potem se moramo pač vprašati, katera je potem tista skupina davkov, ki pomaga, da pride končno skupni znesek na isti nivo, in če pogledate, gospoda moja, izkaz davkov, boste videli, da je hišnonajemninski davek tisti, ki pomaga vzdrževati skupni davek na enaki višini. V dokaz temu naj mi bo dovoljeno navesti samo nekaj števil. L. 1909. je znašal hišnonajemninski davek 965.000 K, leto pozneje, to je l. 1910, 1.014.000 K, l. 1911. 1.020.000 K, l. 1912. pa že 1.116.000 K. To je torej davek, ki ga plačuje cela dežela. Od tega davka je pa plačala samo Ljubljana l. 1909. 673.760 K, tedaj 70% vsega hišnonajemninskega davka; l. 1910. 720.963 K, tedaj 71%; l. 1911. 728.000 K tedaj 72% in za l. 1912. bo razmerje tudi nekako isto. Hišnonajemninski davek torej raste, raste pa samo v Ljubljani, medtem ko na deželi pada.

Gospoda moja, kakšno poučilo so torej za nas te številke? Te številke nam kažejo, da za pokritje stroškov cele dežele Ljubljana leto za letom več prispeva, in jasna mora postati vsakemu ona naklonjenost S. L. S. do Ljubljane, če pogleda v deželni proračun in vidi, da postojanke, ki so proračunjene za Ljubljano, od leta do leta padajo. (Poročevalec — Berichterstatter dr. Lampe: „To pa ni res!“ — Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Saj nič ne dobi!“) To so številke, ki jih imam zbrane iz proračuna za celokupno deželo. Jaz številke posebej za Ljubljano nikakor ne mislim zbrati in jih vreči v zbornico, ker se nam že itak vedno očita, da mi toliko in toliko več prinašamo, kolikor več premoremo. Mi drage volje žrtvujemo in priznavamo princip, ki mora veljati, da tisti, ki več premorejo, nosijo tudi večja bremena. To je princip socialne uprave, ampak mi ne smemo pozabiti, kako se gospodari v onih točkah, ki zadevajo ne-

posredno gospodarstvo Ljubljane. Predaleč bi segalo, ko bi hotel naštevati vse posameznosti in se zato s tem ne bom podrobneje pečal. Sicer je pa že naš tovariš dr. Triller omenil vse one stvari, ki so prišle od pristašev sedanjega deželnega odbora. Če se oziramo na besede gospoda referenta, ko je apeliral na to, da moramo imeti vsi enake pravice, potem tudi jaz poudarjam in z obema rokama podpišem, da kakor imamo vsi enake dolžnosti, tako moramo imeti pri deželnem odboru tudi vsi enake pravice ne glede na politično barvo. Vi se pa niste sramovali povedati v deželnem odboru, da ločite pravice po politični barvi. (Poslanec - Abgeordneter dr. Novak: „Tako je!“)

Kdor se je nekoliko pečal z mislijo, kako spraviti v red naše primanjkljaje s prejemki in izdatki, ta se ne more več zakrkniti misli, da bo treba gledati na višje prejemke, in nobenega dvoma ni, kdo bo te višje prejemke dal. Čisto gotovo je, da jih bodo prispevali davkoplačevalci cele dežele, in jaz se naravnost čudim tistemu gospodu, ki se je v poročilu deželnega odbora drznil zapisati te-le besede: „vpoštevajoč, da je z ozirom na stanje deželnega proračuna za l. 1912. znižanje deželnih priklad izključeno.“ (Veselosť v središču in na desni — Heiterkeit im Zentrum und rechts.) Jaz trdim, da je tisti gospod veliko porcijo svoje neodkritosrčnosti vporabil za to, da je mogel kaj takega zapisati, kajti Vi ste vsi čisto gotovo prepričani, da o kakem znižanju sploh govora ni, ampak, da se bodo morale priklade prejalislej povišati. Popolnoma jasno je, s kakim namenom ste torej zapisali one besede, z namenom, ki popolnoma opravičuje misel, katero sem prej izrekel, da, če imamo tri dni pred Novim letom samo provizorij, ste Vi namenoma zavlekli rešitev definitivnega proračuna in to prozorno samo za to, da ne bi davkoplačevalci po deželi prezgodaj zaječali, kajti to zaječanje bode krepko odmevalo pri volitvah. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Upamo!“) Če povišate 40% priklade na ono višino, ki odgovarja primankljaju 1½ milijona kron, to je na 80%, potem, gospoda moja, bomo videli, kaj bodo rekli davkoplačevalci, in mi Ljubljančanje bomo pri tem še prav posebno zainteresirani, ker toliko priklad odpade ravno na hišnonajemninski davek v Ljubljani. Gospoda, mi se ne damo prav nič preslepiti, da bomo morali vsi tisti, ki nismo srečni posestniki hiš, nositi vse te doklade in še tisto, kar bodo hišni posestniki pri tem pridobili, ker to je čisto jasno, da gospodarji ne bodo zvišali stanarin samo za toliko, kolikor bodo več prispevali, marveč bodo te svote precej na visoko zaokrožili.

Če bi bili Vi odkritosrčni, kakor pravite, da hočete biti, če bi bili prišli takrat, ko je bil še čas, in izvršili asanacijo v deželi, kolikor

bi se dala in odmerili višje priklade, potem ne vem, kakšen odmev bi imelo to proti Vaši stranki v naši stolici Ljubljani.

Jaz sklepam in izjavljam še eukrat, da je naše stališče, da glasujemo proti provizoriju, utemeljeno ravno v tem, da vidimo v Vašem postopanju neodkrito zavlačenje rešitve deželnega proračuna (Poročevalec — Berichterstatter dr. Lampe: „Ga bomo že še rešili, saj smo se šele sešli!“) in da se nam je danes, koncem leta, baviti samo z dovolitvijo za provizorno pobiranje doklad. (Živahno odobravanje in ploskanje v središču. — Lebhafter Beifall und Händeklatschen im Zentrum.)

Deželni glavar:

Do besede pride sedaj gospod poslanec Ribnikar. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Kje so pa progovorniki?!“ — Poročevalec — Berichterstatter dr. Lampe: „Cigare kadijo!“ — Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Tudi to je bojkot!“)

Poslanec Ribnikar:

Visoka zbornica! Častiti gospodje od večine so danes očitno proklamirali v tej zbornici bojkot celo nad našimi govori, kajti nikdo se ne oglasi k besedi in samo naši stranki, kot stranki manjšine je danes dolžnost, da si nekoliko bližje ogleda tisto čislano od različnih gospodov S. L. S. toliko opevano deželno gospodarstvo in deželno upravo. Že moja dva tovariša predgovornika sta nekoliko posvetila v to gospodarstvo, in jaz se hočem nekoliko pobližje pečati le s tistim gospodarstvom, s katerim se je uvedla v našo deželo najgrša korupcija, s tistim gospodarstvom, ki kaže, kakšne žalostne, neodkritosrčne in nezakonite razmere vladajo v naši deželi. Deželno gospodarstvo kot tako, in tisti, ki ga imajo v deželnem odboru od večine v rokah, pomenjajo po vsem svojem delovanju skrajno krivičnost in skrajno nesrečo za našo deželo. Poglejmo, kako se od tistega časa, od kar ima S. L. S. večino v deželi, oddajajo različne zgradbe! (Poročevalec — Berichterstatter dr. Lampe: „No, no!“) Poglejmo hudournike, ki se regulirajo, ceste itd. Slavna zbornica, redkokdaj se sliši o kakem razpisu! (Poročevalec — Berichterstatter dr. Lampe: „Ni res!“) Tako je bilo doli v Novem mestu, ko se je oddala regulacija hudournikov, ki je bila proračunana čez 100.000 K, kar pod roko podjetniku Lončariču. (Poročevalec — Berichterstatter dr. Lampe: „Katera pa! Na dan z imenom!“) Ravnotako tudi ni bilo nič slišati, da so se oddala dela na Završnici potom razpisa (Poročevalec — Berichterstatter dr. Lampe: „Se dela v lastni režiji!“), in še danes ne vemo ali za 1½ milijona ali za 3 milijone dela je deželni odbor oddal kar kratkomalo pod roko. (Poročevalec

— Berichterstatter dr. Lampe: „Ni res!“ Ni res, to je lahko trditi, ali čisto gotovo je, da se je črnomaljski most tako oddal. Delo se je sicer razpisalo, a pri tem se ni hotelo pripomniti, da ima tvrdka Horn & Zajec že en mesec zagotovilo, da bo delo dobila. (Poročevalec — Berichterstatter dr. Lampe: „Ni res!“) Faktum je, da je imela ta tvrdka dotično zagotovilo in da je delo tudi izvršila. (Poročevalec — Berichterstatter dr. Lampe: „To je strašen lažnjivec. — Poslanec — Abgeordneter dr. Zajec: „Laže, kakor bi orehe stresal.“) In stranka, ki pravi, da je ljudska, da je slovenska stranka, da hoče delovati za vse sloje, za obrtnike in kmete, ta stranka oddaja skoro vsa deželna dela, zgradbe cest in mostov velepodjetnikom, osobito pa gospodu Lončariču, ki oddaja kot velepodjetnik potem dela drugim v podnajem. (Poročevalec — Berichterstatter dr. Lampe: Saj ni res!“) To je vse res! S tem torej, da se oddajajo deželna dela brez razpisa, so odprta vrata najgrši korupciji, najgrši protekciji — pojdite notri gospodje, kaj boste pri vratih stali (Veselost — Heiterkeit.) in s tem, da je deželni odbor tako postopal, je doprinešen dokaz, da se hoče dobesedno izvajati politični bojkot, katerega je S. L. S. slovesno proklamirala. In ne samo to, da se postopa pri oddaji teh del tako pristransko, važno je tudi to, da deželni odbor pri oddaji različnih zgradb gleda predvsem na to, kako bi odškodoval interese naprednih volilcev. Jaz trdim in pravim, da vse to, kar je storil deželni odbor od tega časa, odkar je na krmilu S. L. S., je storil samo s tega stališča, da je podprl svoje ljudi in metal kamenje na naše pristaše. (Poročevalec — Berichterstatter dr. Lampe: „Kakor Vi na naše!“)

V Žireh se gradi sedaj cesta iz Logatca v Žiri, ki bo stala 60.000 K več kakor bi bilo treba, kajti strokovnjaki so mnenja, da bo treba graditi več mostov na ljubo pristašem S. L. S. in na kljubovanje naprednjakom. (Poslanec — Abgeordneter dr. Zajec: „Zato ste pa zmagali v Žireh!“ — Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Naj le! Čez tri leta bo ta občina zopet naša.“)

Posebno bi pa osvetlil, gospoda moja, delovanje in postopanje deželnega odbora, ako bi se hotel pobližje pečati z učiteljskim vprašanjem. Danes sicer ni primeren čas za to, vendar pa pravim, da, ko že govorim o proračunskem provizoriju, je moja dolžnost, da tukaj povem, da tako krivično, kot deli S. L. S. podpore učiteljstvu, more delati samo ona stranka, ki nima niti trohice krščanske ljubezni do trpečega učiteljstva več v sebi. In ne samo učiteljem, ampak celo učiteljskim vdovam se prikrajšujejo nujno potrebne podpore. Gospod dr. Zajec, Vam je čisto dobro znano, da se učiteljskim vdovam podeli pod-

pore šele potem, če imate zagotovilo od odbornikov S. L. S., da je dotičnica naročena na „Slovenca“. (Poslanec — Abgeordneter dr. Zajec: „Vi bi še le vse po vrsti spodili!“) To je torej merilo za oddajanje podpor učiteljskim vdovam.

Dalje se moram še nekoliko pečati z neko zadevo, ki posebno jasno dokazuje, da je deželni odbor krivično postopal in izvrševal načela političnega bojkota, in kar je posebno vpoštevati, je to, da je S. L. S. kot večina deželnega odbora izrabljala svojo moč tudi tamkaj, kjer bi se morale podpore deliti popolnoma objektivno. To so namreč državne podpore. Gospodje, odkar imate vso oblast v rokah, se tudi državne podpore delijo krivično in pristransko, tako da se je morala že vlada sama pritožiti. Te državne podpore se porabljajo v agitacijske namene S. L. S. Letos je ministrstvo dalo Kranjski deželi kakih 50.000 K podpore v to svrhu, da bi se kvantitativno zboljšala naša živinoreja. Ti tisočaki so bili namenjeni kot premija za tista teleta, ki so namenjena za rejo, da bi se tako odpomoglo tistim slojem, ki trpe zlasti vsled pomanjkanja mesa. Namesto da bi se te podpore objektivno razdelile med tiste posestnike, ki se res izkažejo z večjim prirastkom živine, se je pa vozila komisija deželnega odbora nekaj dni pred volitvami po celi deželi in delila tiste tisočake tako, kakor bi jih pobirala na cesti. (Poslanec — Abgeordneter dr. Zajec: „O groza!“) Dovoljevala je premije za teleta po 4 do 5 mesecev stara. Delila je podpore (Poročevalec — Berichterstatter dr. Lampe: „Teletom!“) samo po barvi posestnika, ne pa po vrednosti živinčeta. (Poročevalec — Berichterstatter dr. Lampe: „Ni res!“ — Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Res je! Kaj pa hlevi?“) Da se mi ne bo ugovarjalo, da nisem objektivno, hočem navesti en zgled iz mojega volilnega okraja. Na Barju se je razdeljevala letos tudi državna podpora, ki je bila namenjena vsled ujm za celo deželno v znesku 150.000 K. Na Barjane je odpadel znesek 1000 K, katere naj bi Gospodarska zveza razdelila v obliki moke, koruze in krompirja. Takrat, ko se je krompir delil, ga je Gospodarska zveza zaračunila meterski stot po 10 K, dočim je dejstvo, da so tržne cene v Ljubljani znašale takrat 8 K za meterski stot (Poslanec — Abgeordneter dr. Zajec: „4 K!“) in dejstvo je, da je imela Gospodarska zveza pri tem krompirju 20 % čistega dobička. Če se računa, da je bilo skupnega prometa čez 300.000 K, in če je povsod tako postopala kakor pri tem krompirju, potem lahko rečemo, da je imela Gospodarska zveza čez 60.000 K čistega dobička iz te državne podpore. (Poročevalec — Abgeordneter dr. Lampe: „Je napravila profit! Ne bo falirala!“) To, visoki zbor, so številke, ki kažejo, kako malo zmisla

ima ta korporacija za bedo ljudstva, kajti če si pri svoti 150.000 K pridržijo Gospodarska zveza 60.000 K, so to take difference, da o kaki objektivni in pošteni razdelitvi ne more biti govora. In ko se je v jeseni na Barju po naročilu centralne vlade delil denar potom mestnega magistrata, takrat se je že videl ves vpliv tega sistema, ki ga je uvedla S. L. S., kajti te podpore so se razdelile tako krivično, da je prišlo 60 kmetov Barjanov protestirat na deželno vlado, dočim so bili v prejšnjih letih vedno zadovoljni. Vaš princip je, deliti podpore le svojcem, drugim pa ne, in tako se je pripetilo, da nekateri posestniki na Barju, ki vedno trpe bedo in katerim priteče voda celo v peč, niso dobili niti vinarja podpore, dočim so, če tudi manj potrebni klerikalci prejeli znatne zneske. (Poslanec — Abgeordneter dr. Zajec: „Saj pravite, da v Ljubljani ni klerikalcev!“ — Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Nekoliko slabih je!“)

Mi bi se kljub vsemu temu še ne razburjali, kajti od ljudi, ki so proklamirali politični bojkot, ni pričakovati, da bi pošteno, objektivno in pravično postopali, ampak čuditi se moramo, da se je v naši deželi na stališče političnega bojkota tako odločno postavil sam šef deželne vlade. (Poročevalec — Berichtstatter dr. Lampe: „Vam je izkazal velike dobrote!“) Če bi deželni šef storil kaj takega v kaki drugi deželi, bi bil popolnoma nemogoč. Kaj bi bilo, če bi se na primer na Češkem postavil c. kr. namestnik knez Thun popolnoma na stališče deželnozborske večine. Jaz pravim, da bi tamkaj opozicija ne bila tako ponižna, kakor v naši deželi, ampak bi nastal tak vihar, da bi kneza Thuna takoj odneslo kam drugam. Pri nas se pa deželni šef ne kaznovano postavi popolnoma na stališče deželnozborske večine, ki je proglasila politični bojkot, in je pripravljen kršiti, če treba, tudi zakon.

V tem oziru ni treba, da bi kaj utemeljeval, da je naš deželni šef res kršil zakon. Jaz samo pravim, da je kritika, ki jo je izgovoril minister notranjih zadev Heinold o našem deželnem šefu, zanj naravnost uničujoča. (Poročevalec — Berichtstatter dr. Lampe: „Kaj Vam je pa povedal!“) On je izjavil, da je nekorektno postopal v slučaju (Poslanec — Abgeordneter dr. Zajec: „Ribnikar!“ Veselost na levi. — Heiterkeit links) ljubljanskih občinskih volitev. Če se torej na tako odločnem mestu izreče taka kritika, potem je v tem tudi izrečeno, da je gospod deželni šef kršil zakon, in da je gospod deželni šef na svojem mestu sploh nemogoč. Ti izrazi, katere je rabil Heinold, so tako uničujoči, da se taki le malokdaj rabijo. (Poročevalec — Berichtstatter dr. Lampe: „To Vam je dopadlo!“) Sicer pa to ni edini slučaj, da je bil naš deželni šef od

ministrstva desauriran. To nam dokazujejo tudi še drugi slučajji. Ravno kar smo imeli v zbornici razpravo o cestnem zakonu, in to, da je ministrstvo vrnilo cestni zakon, in da je prišel zopet v zbornico, dokazuje, da je naš deželni šef zopet dobil od ministrstva velik nos, kajti on je popravljal ta cestni zakon in ga priporočal v sankcijo, a ministrstvo se ni pa prav nič oziralo na njegovo priporočilo, ker je videlo, da ga hoče popravlјati samo po ex lex Lampe in ga na nezakonit način uveljaviti.

Najnovejši dokaz za to, da se tudi na Dunaju našem deželnemu šefu oziroma njegovim besedam nič več ne verjame, je najnovejša pomožna akcija. Ministrstvo je namreč proti priporočilu deželnega šefa odločilo, da naj 200.000 K državne podpore razdeli med prizadete prebivalce Kmetijska družba ne pa Gospodarska zveza, kakor je to bilo poprej.

Jaz kratkomalo pravim in trdim, da se je v zadnjem času na Dunaju marsikaj izpremenilo, in da opravičeno lahko vprašam, kaj naš deželni šef po teh različnih desauriranjih, ki jih je doživel na Dunaju, v tej zbornici sploh še dela? Ali je on na vse to že pozabil, ali je pa morda prespal tisti čas, ko so se na Dunaju izvršile tako važne izpremembe? Čisto očitvidno in jasno je, da so danes na krmilu centralne vlade možje, ki si niso izposodili očal od gospoda dr. Šusteršiča in ščipalnika od gospoda deželnega predsednika barona Schwarza. Jaz pravim, da je ta veter, ki je začel sedaj pihljati na Dunaju, zelo blagodejen, in da se trdno nadejamo, da bo centralna vlada razpršila te razmere, ki jih je upeljala naša deželna vlada na Kranjskem pod vodstvom S. L. S.

Če smo mi opozicionalci, smo to zato, ker zastopamo interese ljudstva, interese našega naroda, in se zavedamo, da zastopamo tudi najvišje državne interese. (Poslanec — Abgeordneter dr. Pegan: „Kaj pa 18. september!“) Gospodje, če smo mi proti sistemu, če smo proti gospodu deželnemu šefu, nismo proti njemu kot osebi, marveč zato, ker on državno avtoriteto, katero tukaj zastopa, izrablja, oziroma jo pusti izrabljati na podlagi državnih zakonov.

Mi hočemo, da bi se v naši deželi začelo vpoštevati parlamentarno načelo, ki pravi, da bodi tudi manjšina vpoštevana, mi hočemo to, da bi c. kr. deželna vlada v Ljubljani ščitila tudi manjšino, kakor je njena dolžnost, in ravnozato nismo v stanu, da bi glasovali za proračunski provizorij in bomo torej vsi proti njemu glasovali. (Živahno odobravanje in ploskanje v središču. — Lebhafter Beifall und Händeklatschen im Zentrum.)

Deželni glavar:

K besedi se je oglasil gospod poslanec dr. Šusteršič.
Prosim!

Poslanec dr. Šusteršič:

Visoka zbornica! Moj govor bo jako kratek. Usojam si predlagati:

„Visoki deželni zbor skleni:

1. Deželni odbor se pozivlje, da v proračunu za l. 1912. primerno zviša postavko za povzdigo živinoreje.

2. Deželni odbor se pooblašča, da dovoli pričenši s 1. januarjem 1912 po svoji previdnosti draginjsko doklado do 25 % temeljne plače tudi takim članom učiteljskega osebja, ki so doslej bili izvzeti.“

Prosim visoko zbornico, da ta moja predloga sprejme. (Živahno odobravanje in ploskanje na levi. — Lebhafter Beifall und Händeklatschen links.)

Deželni glavar:

Ker ni noben govornik več vpisan, vprašam, če želi še kdo gospodov besede. (Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, je debata zaključena in ima sklepčno besedo gospod poročevalec.

Poročevalec deželnega odbora dr. Lampe:

Visoka zbornica! Prišli smo pri dolgočasnem budgetnem provizoriju do nekakega prijetnega razpoloženja, za kar smo gospodom, ki so k temu pripomogli, iz srca hvaležni. (Veselost in pritrdjevanje na levi. — Heiterkeit und Zustimmung links.)

Častita manjšina bo torej glasovala proti provizoriju! (Klici na levi. — Rufe links: „Je čisto vseeno!“) Gospoda moja, deželni zastop je neki stvor čisto posebne vrste. Morda so gospodje, ki bodo glasovali proti budgetnemu provizoriju, naučili se take taktike od državno-zborskih strank, koder se na tak način vladi kaže nezaupanje; deželni zastop pa ima deželni odbor, ki je sestavljen po kurijah; vsaka kurija pošlje vanj zastopnika. Sedaj pa bodo gospodje od častite manjšine glasovali zoper številke, katere so v proračun dali njihovi lastni zastopniki (Veselost na levi. — Heiterkeit links). To je seveda jako nerodno, kajti mi vsled tega lahko rečemo, da teh števil sploh ne izdamo, in potem se seveda deficit primerno zniža (Živahna veselost na levi. — Lebhafter Heiterkeit links). Stranke, ki so v deželnem odboru zastopane, nosijo torej odgovornost pri deželnem gospodarstvu in nobena stranka, ki pošlje vanj svojega zastopnika, se ne more otresti te odgovornosti, ker je dolžnost dotičnega njenega zastopnika, da pride že v deželnem odboru s svojimi pred-

logi, in jaz sem takih modrih in pametnih predlogov od zastopnika narodno-napredne stranke do danes pogrešal. (Ponovljena veselost na levi. — Erneute Heiterkeit links.)

Sedaj pa preidem k nekaterim posameznim trditvam gospodov predgovornikov.

Tu je predvsem gospod tovariš dr. Triller, ki je izrazil svoje globoko nezaupanje do večine deželnega odbora, in sicer je to njegovo globoko nezaupanje utemeljeno iz „premišljevanja materialne, moralne in politične bilance delovanja Slovenske Ljudske Stranke.“ (Veselost na levi. — Heiterkeit links.) Spravil se je pri tem na tla, katera meni niso toliko znana, da bi mu mogel tjekaj slediti, namreč sodil je našo stranko po Dunaju, češ: Hohenburgerja in Elsnerja ste Vi naredili! Pravil nam je tukaj različne „storije“, katerih jaz ne morem kontrolirati, dobil pa sem utis, da je govorila iz njega fantazija, in sicer zaraditega, ker tudi on bližje ne pozna teh stvari, kakor jih jaz ne poznam. Imenitne govore govoriti v deželnem zboru o stvareh, katere so komu samo iz časnikov znane, zdi se mi, da je skrajna neokusnost. (Pritrdjevanje na levi. — Zustimmung links.) Znano mi je edino to, da je parlamentarni zastopnik narodnonapredne stranke v državnem zboru danes v vladnem klubu, torej podpira Hohenburgerja in gospoda Elsnerja (Živahno pritrdjevanje in veselost na levi. — Lebhafter Zustimmung und Heiterkeit links.), katerega jaz niti ne poznam, ker sem bil sicer že večkrat obsojen, ampak od slovenskih sodnikov. (Dolgotrajna burna veselost na levi. — Anhaltende stürmische Heiterkeit links.) Zaraditega se pri proračunskem provizoriju tudi ne bom dalje z njim bavil, z veseljem pa vzamem na znanje, da so gospodje od narodno-napredne stranke „dobri patrioti“ (Veselost na levi. — Heiterkeit links.) in da so z dobro voljo vstopili v deželni zbor, da hočejo z „združenimi močmi“, kakor je gospod deželni glavar opozoril, delati za blagor dežele. Ampak to geslo „z združenimi močmi“ bom pozneje nekoliko variiral, ker se bo potem stvar slišala nekoliko drugače. (Veselost na levi. — Heiterkeit links.)

Gospod dr. Triller je vzel v zaščito gospoda dr. Tavčarja, kateri se očitno pri tej priliki ni hotel eksponirati — morda ker ni hotel konkurirati s tovarišem Ribnikarjem (Veselost na levi — Heiterkeit links) — in je rekel, da dr. Tavčar takrat ni resno mislil, ko je izustil besede: „Liberalcem groš, klerikalcem knof.“ Jaz sem takrat dr. Tavčarja pogledal in ta se je — zasmel. (Veselost na levi. — Heiterkeit links.) S tem je, mislim, gospod dr. Tavčar sam najbolje rešil to težavno, psihologično vprašanje, ali je tiste besede resno mislil ali ne. (Živahna veselost na levi. — Lebhafter Heiterkeit links.)

Politični bojkot, kakor pravi tovariš dr. Triller, „zija grozno iz deficita deželnega zaklada.“ Jaz tega ne razumem. (Klici na levi — Rufe links: „Mi tudi ne!“) Bojkotirati se pravi, da se komu nič ne da, gospodje pa imajo čudno taktiko! Na eni strani nas napadajo, češ, da je v deželnem gospodarstvu primanjkljaj, na drugi strani pa vedno od nas zahtevajo, da moramo več izdajati. (Živahna veselost na levi strani. — Lebhaftes Heiterkeit links.) Na ta način ne pridemo skupaj, ampak primankljaj bo vedno večji. Sicer pa, kar se tiče političnega bojkota, stoji stvar tako: Vsaka stranka je dolžna, da varuje tudi svojo čast. (Klici na levi. — Rufe links: „Tako je!“), in so stvari, pri katerih stranka s stranko občevati več ne more, če gotova stranka nima tiste lojalnosti, katero zahteva politično življenje. (Živahno pritrdjevanje na levi. — Lebhaftes Zustimmung links.) Politični bojkot je vse kaj drugega kakor družabni bojkot. Mi smo nasproti ljudem, s katerimi se politično ne strinjamo, lahko osebni prijatelji, ne smemo pa podpirati njihovih političnih teženj.

Gospod tovariš dr. Triller se je, potem ko je vpletel daljšo razpravo o „duumviratu Slovenske Ljudske Stranke in vlade“ in o vladanju, ki da je „ars aequi et boni“ (Klic na levi — Ruf links: „To je Hussarek rekel!“ — Poslanec dr. Šusteršič: „To se je od Hussareka naučil!“ — Klici na levi — Rufe links: „Od klerikalca!“ — Veselost na levi — Heiterkeit links.), obrnil proti meni, češ da sem na nekem shodu rabil izraz, da bo v deželnem zboru prišel „dan obračuna in sodbe z liberalno stranko“.

Vzemimo najprej obračun! Tu vprašam gospode od narodnonapredne stranke: Kako pa je s tistimi trditvami, ko ste hodili po deželi in očitati deželnim odbornikom, da denar krademo in zapravljamo, češ 10 milijonov so že zapravili, deželo so na kant spravili?! (Velikansko ogorčenje in klici na levi. — Stürmische Entrüstung und Rufe links: „Tu sedi tisti človek, ki je to trdil!“) Danes Vam položim račun o melioracijskem zakladu in le želim, da gospodje to stvar povedo svojim volilcem. Melioracijski zaklad znaša 14 milijonov kron. Naše 10 milijonsko posojilo, katero smo najeli l. 1911., in prejšnje 4 milijonsko posojilo sta namreč v enem zakladu. Do konca l. 1910., za kateri čas imamo računski zaključek, je izdal deželni odbor na troških, kateri melioracijskemu zakladu ne bodo povrnjeni, 2,389.122 K od 14 milijonov. Koliko je na takih troških bilo izplačanih l. 1911., o tem se napravi obračun pričetkom l. 1912. Danes je še nemogoče, natančno označiti svoto, sodeč pa, da bo definitivno na melioracijski zaklad odpadel približno znesek 700.000 K, namreč tretjina od vseh za dva milijona v celi deželi na

troške dežele, države in interesentov izvršenih del, bo torej vse skupaj znašalo okroglo tri milijone, ki smo jih izdali od tistih celih 14 milijonov! (Klici na levi — Rufe links: „Čujte, čujte!“) Sedaj bi pa opozoril gospode, ki znajo čitati bilanco, da pogledajo v poglavje „za dolgove pri troških melioracijskega zaklada“. Tam bodo našli svoto 450.000 K — to so namreč 4 1/2 % obresti — pri dohodkih pa najdete svoto 472.000 K. Iz tega torej gospodje vidijo, da smo tako dobro naložili te denarje, da so obresti, ki jih dobivamo od njih, veliko višje od onih, katere plačujemo upnikom. (Klici na levi — Rufe links: „Čujte, čujte!“) Torej da kratko rečem: Mi gospodarimo tako: Začetkom leta smo najeli 10 milijonov kron, potem smo celo leto denar zapravljali in milijone kradli, sedaj pa imamo 11 milijonov. (Burna veselost, ploskanje in klici na levi — Stürmische Heiterkeit. Händeklatschen und Rufe links: „Čujte, čujte!“)

Gospod tovariš dr. Triller je potem dokazoval, da so gospodje narodno-napredne stranke »demokrati« (Poslanec Jarc: »V Vaši dekliški šoli!«) po citatu nekega španskega pisatelja, katerega imena si žalibog nisem mogel zapomniti. (Veselost na levi. — Heiterkeit links.) Jaz sem pri gospodu tovarišu dr. Trillerju vedno konstatiral nekaj španskega (Burna veselost na levi — Stürmische Heiterkeit links.), temu je ostal zvest tudi sedaj in zato je izustil tako špansko trditev (Ponovna veselost — Erneute Heiterkeit.), da je Slovenska Ljudska Stranka »klerikalna« v tem zmislu, da propagira nadvlado duhovščine. (Klic na levi — Ruf links: »In kapucinarjev!« Veselost — Heiterkeit.) Vsi vemo, da to ni res, kajti naša stranka bazira na najširših masah ljudstva, duhovščina pa z ljudstvom sodeluje in vsled tega ljudstvo ž njo simpatizira. (Burno pritrdjevanje na levi — Stürmische Zustimmung links.) Gospod dr. Triller se boji »fanatiziranih mas«, ampak fanatizma se mu od nas ni treba bati. Fanatični naši ljudje niso, pač pa pametni (Burno odobravanje na levi — Stürmischer Beifall links.) in zaraditega narodno-napredna stranka nikamor pri njih naprej ne more. (Burno pritrdjevanje na levi — Stürmische Zustimmung links.)

Preidem sedaj k drugemu govorniku, to je k gospodu prof. Reisnerju. Gospod profesor Reisner je s številkami razlagal neko načelo, ki je silno važno za vsakega, ki ima opraviti z javnim življenjem. Rekel je namreč: Če rastejo izdatki, dohodki pa ne, potem nastane deficit. (Klic na levi — Ruf links: »Jako modro!« Veselost — Heiterkeit.) Tega ne smemo pozabiti. (Klic na levi — Ruf links: »Naj ponovi še enkrat!« — Ponovljena veselost — Erneute Heiterkeit.) To je on jako natančno s številkami dokazal, ampak nekaj drugega

pogrešam — kako tu pomagati? (Veselost na levi — Heiterkeit links.) On je dokazoval, da moramo povišati deželne doklade, in sicer je imenoval številko 80 %. Torej jaz vzamem na znanje, da stoji narodno-napredna stranka na stališču, da naj se zvišajo doklade na 80 %. (Klic na levi — Ruf links: »Lepo stališče!« — Veselost — Heiterkeit.) To bi bilo pa slabo gospodarstvo in veliko bolj pametna je moja resolucija, naj država odkaže primeren del svojih dohodkov v saniranje deželnih financ. (Pritrjevanje na levi — Zustimmung links.) Kakor vidim, je pa narodno-napredna stranka za zvišanje deželne doklade na 80 %. To si bomo zapomnili za čas, ko bodo gospodje zopet hodili po deželi in nas zmerjali, da hočemo mi zvišati deželne doklade. (Klic na levi — Ruf links: »Saj drugega ne znajo, kakor lagati!«)

Gospod prof. Reisner se je silno hudoval na nas, zakaj ne reši naša stranka danes celega proračuna, oziroma zakaj ga še ni rešila. Očividno s parlamentarnimi zgodbami še ni posebnost, in zato mu odpustim to očitjanje. Ampak nekaj drugega mu ne morem odpustiti, namreč da opozarja na »veliko gospodarsko krizo«, v katero bo zaradi tega proračunskega provizorija prišla cela Kranjska dežela. Tako grozjenje s krizami je dvorezen meč. Če se oziram na krize v naši deželi, moram reči, da je najtežje, z zločinštvom združeno krizo provzročila ravno narodno-napredna stranka. (Burno pritrdjevanje na levi, ugovarjanje in klici v središču — Stürmische Zustimmung links, Widerspruch und Rufe im Zentrum: »To ni res!«) To je res (Posl. Ribnikar: »Ni res, Jošt je Vaš!«), in gospod profesor Reisner ima najmanj vzroka govoriti o gospodarskih polomih, saj bi bil on lahko tam, kjer ima besedo (Posl. Jarc: »Uradniško društvo!«), saniral gospodarske krize, če bi jih znal. (Pritrjevanje na levi — Zustimmung links.) Kar je naša stranka storila, je bilo ljudstvu v korist, povsod pa so bili predvsem liberalci tisti, ki so ljudstvo oškodovali. (Pritrjevanje na levi in ugovori v središču. — Zustimmung links und Widerspruch im Zentrum.)

Seveda se je prigodila gospodu profesorju precejšnja nesreča, ko je govoril o tistih »stotisočih primanjkljaja«, ampak on seveda kot novinec, četudi je dober matematik — to se pravi, da zna številke seštevati (Veselost na levi — Heiterkeit links.) — ne razloči proračuna od računskega sklepa. (Živahna veselost na levi — Lebhaftige Heiterkeit links.) To je fatalna stvar! Leta 1910. smo proračunali deficit na 1.042.000 K, koncem leta pa je faktično deficit znašal samo okolu 89.000 K, tako da je torej deželni odbor prihranil skoraj en milijon kron! (Klici na levi — Rufe links: »Čujte, čujte!«)

To se pravi, če računate na Ljubljano odpadajoči del, da smo ljubljanskim davkoplačevalcem prihranili več kakor eno tretjino milijona in zato imamo hvaležnost, da pridejo ravno ljubljanski zastopniki in nas zmerjajo, potem se pa še sklicujejo na posebno dobrohotnost in postrežnost, katero naj deželni odbor izkazuje raznim gospodom! (Klic na levi — Ruf links: »Čudna zahteva!«)

Gospod prof. Reisner je trdil, da Ljubljana od dežele ničesar ne dobi. Sedaj naj pa gospodje ljubljanski poslanci vzamejo v roke deželni proračun in naj seštejejo, koliko od izdatkov cele dežele ostane faktično v Ljubljani. (Klici na levi — Rufe links: »Čujte, čujte!«) Tu imate stroške cele deželne uprave, ta denar, okroglo pol milijona kron, ostane ves v Ljubljani. (Klici na levi — Rufe links: »Tako je!«) Dalje imate stroške za dobrodelne zavode, plačuje jih cela dežela, ampak direktno korist imajo ljubljanci. Isto velja o prisilni delavnici, o velikem delu stroškov za šolstvo itd. (Pritrjevanje na levi — Zustimmung links.) Če samo te številke seštejete, potem boste videli, da ostane čistega denarja od deželnih doklad v Ljubljani več kot en milijon kron, brez ozira na indirektni dobiček, katerega ima Ljubljana od dotičnih izdatkov kot deželno stolno mesto. (Pritrjevanje na levi — Zustimmung links.) Pred davnimi časi je bil Kranj glavno mesto Kranjske dežele. Sedaj si pa pomislite, kaj bi pomenilo za Ljubljano, ko bi naenkrat sklenili, da se vsi deželni uradi prenesejo iz Ljubljane v Kranj. (Posl. dr. Šusteršič: »Pirc bi proti glasoval!« Veselost — Heiterkeit.) Pirc bi seveda proti glasoval, ker kar pride od Slovenske Ljudske Stranke je vse v škodo in provzroči gospodarsko krizo. (Veselost na levi — Heiterkeit links.) Gospod profesor Reisner naj bo torej v tem oziru potolažen — Slovenska Ljudska Stranka ni nalašč in namenoma zavlekla, da proračun še ni rešen, ampak mi pridemo pač skupaj, kadar nas vlada skliče.

Sedaj pa preidem na piéce de résistance današnjega večera, na tretjega zastopnika ljubljanskega mesta in to je gospod tržni nadzornik Ribnikar. (Smeh na levi — Gelächter links.) Jaz sem med njegovim govorom prišel res v neko ex-lex-stanje (Burna veselost na levi — Stürmische Heiterkeit links.) in sem se moral nekoliko neparlamentarno obnašati (Ponovljena veselost na levi — Erneute Heiterkeit links.), za kar prosim odpuščenja. Gospod Ribnikar nam je začel očitati najgršo korupcijo. Prej take korupcije ni bilo, sedaj pa je v deželnem odboru strašanska. Ta korupcija, nam je očital, obstoji prvič v tem, da se vse zgradbe oddajajo brez razpisa. Konstatiram, da se niti ena zgradba ni oddala brez razpisa, ampak postopalo se je vedno natančno po po-

slovníku in na ta način, da so vse zgradbe bile po javnih listih razpisane in sicer ne samo doma, ampak tudi v strokovnem listu na Dunaju. (Klici na levi — Rufe links: »Čujte, čujte!«) Sedaj je pa gospod Ribnikar tudi detajliral te zgradbe in rekel »n. pr. hudournike«. Gospodje, hudournike oddaja vlada. (Viharna veselost, ploskanje in klici na levi — Stürmische Heiterkeit, Händeklatschen und Rufe links: »Živio Ribnikar!«) Iz tega vidite, gospodje, da se je zastopnik ljubljanskega mesta gospod Ribnikar res hotel držati od gospoda deželnega glavarja poudarjenega načela »z združenimi močmi«, samo da ga je napčno razumel, namreč: »z združenimi lažmi«. (Bučen smeh in ploskanje na levi — Schallendes Gelächter und Händeklatschen links.)

Torej sedaj pa pojdimo naprej »z združenimi lažmi!« (Ponovljen smeh in klic na levi — Erneutes Gelächter und Rufe links: »Čujte, čujte!«) Gospod Ribnikar pravi, da so se ceste le redkokdaj razpisale (Poslanec Ribnikar: »Je res tako!«) — prosim, berite vendar liste in našli boste, da so vse cestne zgradbe bile javno razpisane — in je omenil slučaj na Dolenjskem. Ko sem ga nato pozval, da naj imenuje dotično cesto na Dolenjskem, je gospod zastopnik ljubljanskega mesta — molčal! (Ogorčenje, smeh in klici na levi — Entrüstung, Gelächter und Rufe links: »Lažnik!«) Vidite, on ne ve zanjo, ravnotako, kakor ne ve, kje so tisti milijoni, ki smo jih pokradli iz melioracijskega zaklada. (Ponovljen smeh in klici na levi — Erneutes Gelächter und Rufe links: »Ta lažnik!«) Potem je gospod Ribnikar vprašal, zakaj se delo na Završnici ni oddalo potom javnega razpisa. Zakaj ne? Zaraditega, ker se v akordu dela, ker se zgradba vrši v režiji, taka dela se pa ne razpisujejo. Če hočete Vi, gospod tržni nadzornik, v lastni hiši sami pometati, potem Vam tega dela ni treba razpisati. (Bučen smeh in klici na levi — Schallendes Gelächter und Rufe links: »To je teater!« »Kaj teater — cirkus!«)

Potem je gospod Ribnikar videl velikansko korupcijo pri črnomaljskem mostu. Ne vem, ali je gospod Ribnikar že videl črnomaljski most. To je jako važen in lep objekt, katerega tehniki tudi od drugod hodijo gledat — menda je lok največji in najlepši v alpskih deželah — in tudi ta zgradba je bila javno razpisana, dobila jo je pa tvrdka Zajec in Horn, torej domača firma, katera je stavila tako ugodne pogoje, da jo jej je deželni odbor moral prisoditi. Konstatiram, da je zgradba izvrstno izvršena in da sem bil jaz sam pri preizkušnji navzoč, ko so tehniki konstatirali, da se tako izvrstno malokje posreči kaka zgradba, kakor ravno ta-le. Če imamo torej pred seboj tako delo domače tvrdke, potem vendar ne smemo

tvrdke blatiti in domačih mož v deželnem zboru sramotiti! (Velikansko ogorčenje in klici na levi — Ungeheure Entrüstung und Rufe links: »Fej!«, »Nesramno!«, »Nečuveno!«, »In tak človek pravi, da obrtnike zastopa!«, »Fej!«)

Potem je pa gospod tržni nadzornik in zastopnik ljubljanskega mesta Ribnikar napadel še nekega ljubljanskega meščana, namreč podjetnika Lončariča, češ, da mu deželni odbor vsa dela oddaje pod roko. (Klici na levi — Rufe links: »Lažnivec!«, »Nesramnež!«) Ponačljam in konstatiram še enkrat, da se niti eno delo ni oddalo pod roko, ampak vsa dela so bila javno razpisana, vsak podjetnik je imel priliko, staviti svojo ponudbo, in čegar ponudba je bila ugodnejša, tisti je delo dobil, bodisi Lončarič ali kdo drugi. (Posl. Ribnikar: »Vse dobi Lončarič!«) Dokažite to. — Povejte samo en slučaj! (Posl. Ribnikar: »Vsa dela on dobi!« — Velikansk hrup na levi in klici — Ungeheurer Tumult und Rufe links: »Lažnivec!«, »Tak čovek spada v beznico, pa ne v deželni zbor!«, »Samo laže!«, »Same laži!« — »Dokazane laži.« — Poslanec Ribnikar (Poslancu Jarcu): »Lump!« — Nepopisen hrup — Unbeschreiblicher Lärm. — Klici na levi — Rufe links: »Nesramnež!« »Lažnivec!«. »Fej!« — Poslanec Povše: »Kaj takega ne moremo prenašati! Preklicati mora!«) Tako n. pr. ga takoj na laž postavim z žirovsko cesto. Ta cesta v Žireh je bila javno razpisana, Lončarič je konkuriral, Fischer jo je pa dobil in ta (kazoč na posl. Ribnikarja — auf den Abg. Ribnikar weisend) — pa laže! (Klici na levi — Rufe links: »Fej!«, »V beznico spada!«)

Potem se je gospod Ribnikar lagal, da se je v Žireh naredila cesta samo na ljubo klerikalnemu prebivalstvu. (Smeh in medklici na levi — Gelächter und Zwischenrufe links.) Gospoda moja, več kot 30 let so se ljudje borili za to cesto, ki bi se bila že davno lahko naredila od prejšnje večine, pa se ni. (Veselost na levi — Heiterkeit links.) Jaz sem šel sam v Žiri, sem sklical sejo okrajnega cestnega odbora in obravnaval z ljudmi. Pri vodopravni obravnavi... (Medklici z leve galerije — Zwischenrufe von der linken Galerie. — Klici na levi — Rufe links: »Mir na galeriji!« »Kdo pa kliče z galerije?« »Vun's tistim lumpom!« — Poslanec dr. Triller: »Ni treba policaja „špilat!“«)

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Pozivljem galerijo, naj miruje! Prosim mir!

Poročevalec deželnega odbora dr. Lampe

(nadaljuje — fortfahrend):

Gospodje moji, — jaz sem zdaj v Žireh (Živahna veselost. — Lebhaftes Heiterkeit.) pri mostu, namreč pri tistem mostu, čez

katerega gospod Ribnikar zabavlja, pa še ne ve, kje da je. (Ponovljena veselost na levi. — Erneute Heiterkeit links.) Izvršila se je torej vodopravna obravnava, in tam ni bilo od nobenega interesenta čuti niti enega ugovora in tudi liberalni župan, ki je bil sam navzoč, ni nič protestiral. Reči moram, da še niti ene ceste nisem izpeljal tako brez težav, kakor ravno žirovsko. Posestniki so svet večinoma zastonj dali, tako da ravno Žirovce lahko v zgled priporočam celi deželi, kadar se bo kje imela zopet graditi cesta. (Pritrjevanje in ironični medklici na levi proti poslancu Ribnikarju. — Zustimmung, ironische Zwischenrufe links gegenüber dem Abgeordneten Ribnikar.)

Potem je gospod Ribnikar kar skrajno korupcijo deželnega odbora konstatiral s tem, da se je baje centralna vlada pritožila zoper krivičnost deželnega odbora. (Veselost na levi. — Heiterkeit links.) Stürgkh se je baje nekam pritožil, ampak jaz o taki pritožbi nič ne vem. Kam se je pa pritožil? Tukaj bi prosil pač za natančnejše podatke. (Živahna veselost na levi. — Lebhaftes Heiterkeit links.)

Potem je gospod Ribnikar prišel še z dvema trditvama, ki sta tudi jako interesantni. Ena se tiče cest, druga pa telet (Smeh in klici na levi — Gelächter und Rufe links: „Kakšnih telet?“), namreč tiste državne podpore za teleta. (Klic na levi — Ruf links: „A tako!“) Glede cest je rekel, da jih gradimo samo klerikalcem na ljubo in v škodo liberalcem. (Ponovljen smeh na levi. — Erneutes Gelächter links.) Res ne vem, kako si gospod Ribnikar to predstavlja? Ali misli, da deželni odbor, če kje zgradi kak most, napravi na njem tablico z napisom: „Čez ta most ne sme noben liberalec!“ (Bučen smeh na levi. — Schallendes Gelächter links.) Priporočal bi mu, naj enkrat ogleda to stvar in potem se bo prepričal, da se po naših cestah neovirano vozijo vse stranke, tudi liberalci in socialni demokrati. (Veselost na levi. — Heiterkeit links. Poslanec dr. Zajec: „Celo anarhisti!“ — Ponovljena veselost. — Erneute Heiterkeit.)

Tudi premovanje telet gospodu Ribnikarju ni všeč. (Ironičen smeh na levi — Ironisches Gelächter links.) Grajal je najprej to, da se je razdelitev nagrad vršila pred občinskimi volitvami, opozarjam pa, da se je ta razdelitev nagrad vršila takrat, ko je deželni odbor od poljedelskega ministrstva dobil sredstva za premovanja. Čakali in čakali smo, pa dokler denarja ni bilo, toliko časa ni bilo mogoče izpeljati premovanja. Potem pa protestira gospod Ribnikar zoper to, da baje liberalna teleta niso nič dobila. (Viharna veselost na levi — Stürmische Heiterkeit links.) Vidite, gospod Ribnikar, če slišim Vas govoriti, takoj vem, da ste liberalec, če pa slišim telička

mukati, pa ne vem, ali je liberalec ali klerikalec. (Dolgotrajna burna veselost, bučen smeh in ploskanje na levi — Anhaltende stürmische Heiterkeit, schallendes Gelächter und Händeklatschen links.)

Pri teh premovanjih je prišlo skupaj na stotine teličkov in tista komisija, obstoječa iz uradnikov deželnega odbora, zastopnikov živinorejskih zadrug in župana, ni nobenega teleta vprašala, kateri stranki pripada, ampak samo gledala, kakšna so teleta. Tisti denar so potem dobila teleta kot taka, — privoščite jim ga! (Burna veselost — Stürmische Heiterkeit.) V tem oziru se je torej vršilo vse popolnoma v redu. Pač pa bi se pri tej priliki mogel pritožiti glede nekaterih liberalnih županov (Klici na levi — Rufe links: „Katerih? Kar imenuj jih!“). Tako n. pr. v Št. Rupertu liberalni župan ni hotel publicirati razglasa deželnega odbora (Poslanec dr. Šusteršič: „Čujmo!“ — Klici v središču: — Rufe im Zentrum: „Ker je videl, da se gre samo za agitacijo!“), akoravno je vedel, da dobe nagrade lahko tudi njegovi pristaši. Kar je županov S. L. S., so se vsi vedli popolnoma objektivno in uzorno, samo liberalci so delali težave, kakor n. pr. tudi župan v Prestranku (Poslanec dr. Šusteršič: „Kaj pa je ta naredil?“).

Mi smo premovanje dekretirali v Slavini, on ga je pa, ker Slavincev ne more trpeti, prenesel v Prestranek (Klici na levi — Rufe links: „Škandal!“). Zastopnik deželnega odbora je prišel v Slavino in ljudje so bili tam po takem postopanju liberalnega župana v resnici oškodovani (Klic na levi — Ruf links: „Je falzificiral lepake!“). Proti temu lahko še kaj naredimo.

Potem se je gospod Ribnikar spravil na barje, kjer je našel neko novo korupcijo. Poglejte, na barju je za Hribarjevega časa — saj poznamo njegove praktike — res vladala velika korupcija, podpore so se razdelile pred volitvami (Pritrjevanje na levi — Zustimmung links.) Če je kdo tam korumpiran, so to liberalci (Poslanec Ribnikar: „Pritožb ni bilo nobenih!“). Seveda ne, naši ljudje se niso pritoževali, ker so se bali in so vedeli, da potem še le ne bodo prav nič dobili (Poslanec Ribnikar ugovarja — Abgeordneter Ribnikar widerspricht).

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend):

Prosim za mir, gospod Ribnikar! Vi nimate besede. Imel sem z Vami silno veliko potrpljenja, pa ga ne bom več imel!

Poročevalec deželnega odbora dr. Lampe

(nadaljuje — fortfahrend):

Tu bo res treba, da vlada strogo pazi, kadar se bodo na barju delile podpore. O Go-

spodarski Zvezi je čudno, da gospod Ribnikar vedno okoli govori, da je falitna, danes je pa trdil, da je samo pri krompirju imela na barju baje 60.000 K dobička. (Ironičen smeh na levi — Ironisches Gelächter links. — Poslanec Ribnikar: „Vse zavijate! Samo zavijanje!“ — Deželni glavar pozvoni — Landeshauptmann gibt das Glockenzeichen.) Gospod Ribnikar je zato silno užaljen, ker je pri zadnji razdelitvi tudi nekaj posestnikov dobilo podporo, ki niso pristaši narodno-napredne stranke. To ga je silno razburilo, ampak on je pozabil, da deželni odbor s to stvarjo ni imel nič opraviti, ker so ljudje dobili podporo od magistrata. Torej jaz, kakor rečeno, le vsem merodajnim faktorjem priporočam, da gledajo, da pri razdeljevanju podpor na barju ne bo vladala korupcija. (Klici na levi — Rufe links: „Dobro, dobro!“)

Potem se je gospod Ribnikar spravil tudi nad šefa deželne vlade. Jaz gotovo nisem poklican braniti deželno vlado in njenega šefa — on naj to sam stori, če se mu zdi vredno — ampak nekaj konstatiram. Deželni odbor je dolžan paziti na občine, on je predpostavljena oblast tudi nad občinskimi uslužbenci, in deželni odbor je izvedel, da je pri mestnem magistratu neki organ, ki skrajno zanikarno opravlja svojo službo (Klici na levi — Rufe links: „Čujte, čujte!“ — Poslanec Ribnikar [bližajoč se poročevalčevi mizi — sich dem Berichtertische nähernd]: „Kdo je tisti organ?“) in v uradu šikanira stranke, ki niso njegovega političnega mišljenja. (Ponovljeni klici na levi — Erneute Rufe links: „Čujte, čujte!“ — Poslanec Ribnikar: „Kdo je tisti organ? Imenujte ga!“) Izvedel je še marsikaj drugega, česar iz osebnih ozirov ne bom razpravljaj — dolži se ga tudi, da je organiziral gotove škandale in nagovarjal ljudi, naj pobijajo šipe (Klici na levi — Rufe links: „Čujte, čujte!“ — Poslanec Ribnikar: „Povejte ime! — Poslanec dr. Novak: „Imenujte ga, da bo lahko rekel, da je osebno žaljen!“ — [Poslanec Ribnikar pristopi še bližje poročevalcu, poslanec dr. Pegan stopi vmes. Abgeordneter Ribnikar tritt näher an den Berichterstatter heran, Abgeordneter Dr. Pegan tritt dazwischen.] — Poslanec Ribnikar [proti poslancu dr. Peganu]: „Kaj pa mislite? Nisem Pegan!“ — Poslanec dr. Pegan: „Bi me bilo sram, če bi bili Vi Pegan!“ — Poslanec dr. Novak: „Saj je Ribnikar močnejši kakor Vi!“) in deželni odbor je glede na vse to od deželne vlade zahteval, da naj se ta magistratni organ spravi v disciplinarno preiskavo. In ta organ, ki je skrajno nedostojno govoril o deželnem odboru, se lagal in očital deželnim odbornikom, da kradejo, je skrajno nedostojno napadel tudi šefa deželne vlade, ko se ima vendar zahvaliti skrajni dobroti gospoda deželnega predsednika, da ni

izpeljal tega, kar je deželni odbor zahteval, in ga ni spravil v disciplinarno preiskavo ter po zaslugi kaznoval! (Pritrjevanje na levi. — Zustimmung links. — Poslanec Ribnikar: „Saj me ne bo! Se ga ne bojim!“)

Temu, kar mu je danes očital gospod zastopnik ljubljanskega mesta v deželnem zboru, jaz seveda nimam nič pripomniti, ampak sklepam svoj kratki odgovor s tem, da priporočam, naj deželni zbor sprejme poročilo deželnega odbora. (Dolgotrajno burno odobravanje in ploskanje na levi. — Anhaltender stürmischer Beifall und Händeklatschen links.)

Deželni glavar:

Preidemo sedaj na glasovanje, in sicer bomo glasovali najprej o predlogu gospoda poročevalca, kakor ga imate tiskanega pred seboj v prilogi 21.

Gospodje, ki se strinjate s tem predlogom, zastopanim po gospodu poročevalcu, blagovolite vstati!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Je sprejet.

Sedaj pride na vrsto resolucija, ki jo nasvetuje gospod poročevalec, in katera se glasi (bere — liest):

„Državna vlada se pozivlje, da z ozirom na skrajno slabe deželne finance čimprej izvrši saniranje deželnih financ.“

Gospodje, kateri pritrjujete tej resoluciji, prosim, vstanite!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

In sedaj bomo glasovali o predlogih gospoda poslanca dr. Šusteršiča.

Prvi predlog se glasi (bere — liest):

„Deželni zbor skleni:

1. Deželni odbor se pozivlje, da v proračunu za l. 1912. primerno zviša postavko za povzdigo živinoreje.“

Gospodje, ki ste za ta predlog, prosim, ustanite!

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Pride na vrsto drugi predlog gospoda tovariša dr. Šusteršiča, ki se glasi (bere — liest):

„2. Deželni odbor se pooblašča, da dovoli pričeenši s 1. januarjem 1912 po svoji predvidnosti draginjsko doklado do 25% temeljne plače tudi takim članom učiteljskega osobja, ki so doslej bili izvzeti.“

Gospodje, ki pritrjujete tudi temu predlogu, blagovolite — prosim — vstati!

(Zgodi se. — Geschieht. — Poslanec dr.

Triller: „Glasovati moramo seveda za predlog, da učitelji sploh nekaj dobe!“ — Poslanec Ribnikar: „Po previdnosti“ — to je korupcija!“)

Je tudi sprejeto in ta točka dnevnega reda je torej rešena.

Preidemo k točki:

6. Priloga 29. — **Poročilo deželnega odbora o gradnji novega uradnega poslopja.**
 6. Beilage 29. — **Bericht des Landesauschusses betreffend den Bau eines neuen Amtsgebäudes.**

Gospodje, — prosim torej, da izvolite v roke vzeti prilogo 29.

K formalnemu predlogu se je oglasil k besedi gospod poslanec Piber.

Poslanec Piber:

Predlagam, da se to poročilo deželnega odbora v zmislu § 24. poslovnika takoj vzame v pretres, ne da bi se poprej šele odkazalo kakemu odseku.

Deželni glavar:

Gospod tovariš župnik Piber predlaga, da bi se takoj obravnavala ta točka dnevnega reda.

Otvorjam debato o tem predlogu in vprašam, ali želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi — Niemand meldet sich.)

Ker se nihče ne oglasi, bomo glasovali.

Gospodje, ki ste za formalni predlog gospoda tovariša Pibra, prosim, vstanite.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto, in torej povabljam gospoda poročevalca deželnega odbora, da uvede razpravo.

Poročevalec deželnega odbora dr. Lampe:

Visoka zbornica! Gospodje ste gotovo prečitali poročilo deželnega odbora. Gre se za to, da deželni odbor dobi pooblastilo, da bi na podlagi predpogodb oziroma opcij — ker deželni odbor še ni zadnje besede govoril — smel kupiti stavbišče, na katerem bi se gradila deželna hiša. Razni deželni uradi so danes brez strehe. Za deželno banko nimamo pravega prostora, c. kr. agrarna komisija, kmetijsko-kemiško preizkuševališče, nadzorništvo deželne naklade, trgovska šola, zavod za pospeševanje obrti in bodoči deželnokulturni svet, oziroma tudi deželni zadržni urad so danes vsi brez strehe in deželni odbor mora gledati, da pride v posest stavbišča, na katerem se bo dalo zgraditi poslopje za vse te urade.

Deželni odbor je v tem oziru stopil v stik s knezom Auerspergom glede prostora, kjer je poprej stal takozvani knežji dvorec, potem pa tudi s posestniki velikega stavbišča na Slovenskem trgu, koder so sedaj stavbišča tvrdk Schneider & Verovšek, Mathiana in družbe „Union“.

Gospodje, ne bom Vas mučil s podrobnostmi. Stvar ima svoje velike težave, zlasti cene tega stavbišča se nam zde previsoke in eventualno, če ne bo mogoče doseči ugodnejših cen, pade projekt lahko v vodo. Neko pooblastilo pa mora deželni odbor imeti, in zato predlagam (bere — liest):

„Visoki deželni zbor skleni:

1. Deželni odbor se pooblašča, da na podlagi sklenjenih predpogodb kupi v zmislu predstoječega poročila za eventualno gradnjo nove deželne hiše potrebna zemljišča in objekte.“

S tem še ni rečeno, da moramo tam tudi zidati. Če bi kupili ta prostor, bi se lahko tudi parceliral in prodal.

Potem predlagam (bere — liest):

„2. Deželnemu odboru se naroča, da oskrbi v tem poročilu natančneje opisano izpremenitev regulacijskega načrta za mesto Ljubljano.“

Gre se namreč za to, da bi tisti veliki blok, ki je danes od vseh strani sklenjen, dobil dve cesti. To bi bilo za Ljubljano jako ugodno, ker bi se sredi mesta odprli dve veliki prometni ulici. Frančiškanska ulica se v doglednem času ne bo regulirala. Prav bi prišla neka zvezna cesta, zato pa je potrebna izprememba regulacijskega načrta.

In končno še predlagam (bere — liest):

„3. da poroča deželni odbor deželnemu zboru pri prihodnjem zasedanju ter obenem predloži generelne načrte in proračun za eventualno gradnjo nove deželne hiše na Slovenskem trgu.“

Stvar je torej precej kondicionelna, glede nakupa stavbišča je pa naročilo permissivno in ne imperativno.

Deželni glavar:

Debata je otvorjena.

Zum Worte hat sich gemeldet der Herr Abgeordnete Graf Barbo.

Abgeordneter Graf Barbo:

Hohes Haus! Die Angelegenheit, welche jetzt in Verhandlung steht, ist insoferne sehr dringend, wie die Herren, welche in der kurzen Zeit, die zur Verfügung stand, den Bericht des Landesauschusses gelesen haben, ersehen haben werden, daß der Kauf, den der Landesauschuß bedingungsweise abgeschlossen hat, terminiert ist, und zwar mit 1. Jänner kommenden Jahres. Wir haben heute den 28. Dezember, es sind daher nur wenige Tage bis zum Zeitpunkte, da wir ja sagen müssen, wenn wir überhaupt diesen Grundkomplex zum Preise, den der Landesauschuß ausgemacht hat, bekommen wollen. Das ist umso wichtiger, als der Landesauschuß gegenüber einem Ver-

käufer für das Optionsrecht ein Angeld von 5000 K erlegen mußte, welche verfallen, wenn die betreffenden Parzellen bis zum 1. Jänner nicht gekauft werden.

Aber trotzdem bedauere ich, daß wir die Sache mit einer so großen Beschleunigung in Angriff nehmen und beschließen wollen, daß wir nicht in der Lage sind, uns mit der Angelegenheit so intensiv zu befassen, wie sie meiner Ansicht nach es verdienen würde.

Der Herr Berichterstatter hat zwar gemeint, die Anträge, welche gestellt werden, enthalten nur Konditionelles, nichts Imperatives, und wir würden demnach noch Gelegenheit haben, darüber nachzudenken und meritorisch zu beraten; vielleicht sei es möglich, daß aus dem ganzen Plane schließlich doch nichts wird. Allein, meine Herren, schon diese Ermächtigung, die hier beantragt wird, macht einen ganz bedeutenden Betrag aus, den wir da ausgeben wollen. Der Bauplatz, der gekauft werden soll, kostet nämlich 440.000 K.

Ich gestehe ganz offen, daß ich ja auch dafür gestimmt habe, als im Landesausschusse der Vorschlag gemacht wurde, von der Gesellschaft Union und von der Firma Schneider & Verovšek zwei Parzellen bedingungsweise zu kaufen und zu riskieren, daß wir das Angeld von 5000 K verlieren, wenn der Landtag dem Kaufe bis 1. Jänner nicht zustimmt, weil mir damals schien, daß der Kauf verhältnismäßig günstig sei. Von der Union-Gesellschaft wurde der Bauplatz um 35 K per m² angeboten. Dieser Preis schien mir ziemlich nieder. Allein später habe ich mich überzeugt, daß dieser Betrag keineswegs zu nieder ist.

Es genügt mir schon die Person unseres verehrten Kollegen Herrn Kobi, welcher Leiter bei der Gesellschaft ist, daß dieselbe keinen schlechten Verkauf macht, wenn sie den Bauplatz um diesen Preis abgibt. Er ist ja wirtschaftlich ein sehr tüchtiger Mann; dieses Zeugnis wird ihm jeder geben, der Gelegenheit hatte, mit ihm in geschäftliche Verhältnisse zu treten. Daher ist die Ansicht des Herrn Referenten, daß der Betrag sehr niedrig sei doch nicht gerechtfertigt, denn dieser Platz ist an und für sich ziemlich wertlos; aber auch als Bauplatz gelangt er nur zum Werte, wenn noch ein angrenzender Bauplatz von Schneider & Verovšek dazukommt.

Was von Schneider & Verovšek bedingungsweise dazugekauft wurde, war schon bedeutend teurer, nämlich zu 53 K m², und der Kaufpreis für die ganze von dieser Firma gekaufte Fläche macht 72.000 K aus. Allein bauen kann man dann noch immer nicht, wenn nicht ein weiterer Umstand hinzukommt, der die Sache noch kolossal verteuert. Denn um ein solches Gebäude aufzuführen zu können, wo man alle Ämter unter ein Dach bringen

soll, dazu genügt die ganze Bauarea, welche jetzt bedingungsweise gekauft worden ist, noch absolut nicht, weil zwei Seiten des Gebäudes keine Fenster haben könnten, da sie an andere Häuser angeschlossen wären, und weil ein kleines Eck überhaupt noch dazugekauft werden muß, um den Bau aufzuführen und mit dem Justizpalast symmetrisch machen zu können. Für diesen kleinen Eckplatz verlangt nun die betreffende Firma den unerhörten Betrag von 140 K per m². Das ist ein Preis, wie er in Laibach noch nicht vorgekommen ist und noch sehr lange nicht vorgekommen wird. Das verteuert die Sache ganz kolossal, so daß für die gesamte Bauarea allein 440.000 K zu zahlen wären.

Dann müßte noch mit der Firma Mathian und auch mit der Union-Gesellschaft noch einmal verhandelt werden, und ich fürchte, daß Herr Kollega Kobi bei dieser Gelegenheit finden könnte, die Gesellschaft habe uns den Bauplatz noch nicht genug teuer angehängt, und daß er derselben noch einen weiteren kleinen Regreß verschaffen wollen wird. (Veselost -- Heiterkeit.)

Wenn wir nun einmal das Geld für den Platz ausgegeben haben werden, dann, meine Herren, fürchte ich, daß wir unserem Gelde nachlaufen werden.

Der Herr Referent meint, wir werden nichts verlieren, denn wir könnten ja den Platz parzellieren und als Bauplätze verkaufen. Ich zweifle aber, ob wir so viel bekommen würden, als wir ausgegeben haben, und fürchte, wie gesagt, daß wir dem Gelde nachlaufen und sagen werden: Jetzt, nachdem wir schon den Bauplatz so teuer gekauft haben, führen wir auch noch das Gebäude auf. Das würde aber unserem Lande ganz kolossale Kosten aufbürden.

Das Bauamt hat approximativ, nach den Quadratmetern der zu verbauenden Fläche ausgerechnet, daß dieses Gebäude rund 2,680.000 K kosten würde. Ich bitte, meine Herren, nehmen wir dazu die 440.000 K für die Bauarea, so kommt uns dieser Bau auf über 3 Millionen Kronen zu stehen.

Dem gegenüber wird gesagt: Dann könnte man ja vielleicht erstens die Burg verkaufen, und zweitens brauchen wir in diesem Falle nicht jenes Gebäude auf dem Auersperg-Platz aufzuführen, welches vom Landtage bereits beschlossen ist.

Das Gebäude auf dem Platz des ehemaligen Fürstenhofes, wenn es so aufgeführt wird, wie der Plan vorliegt, würde 850.000 K kosten. Diesen Betrag ersparen wir dann. Weiters wäre zu bedenken, daß die Landesbank dort nicht untergebracht werden kann und ein eigenes Gebäude haben möchte.

Ja, meine sehr geehrten Herren, muß denn die Landesbank schon von Anfang an ein eigenes Gebäude haben, muß sie sich denn auf die gleiche Stufe stellen, wie zum Beispiel die Filiale der österreichisch - ungarischen Bank, welche ein eigenes Palais besitzt? Die Filiale der österreichisch - ungarischen Bank kann sich solchen Luxus wohl gönnen, aber ich fürchte sehr, daß sich unsere Landesbank solch' einen Luxus noch einige Zeit nicht leisten dürfen wird. Ich wünsche ja der Landesbank die besten Erfolge, bin aber etwas skeptisch und fürchte, daß das Land bei der Bank einige Jahre hindurch wird zuzahlen müssen. Ist es notwendig, frage ich, daß die Bank sogleich in einem eigenen Gebäude untergebracht wird? Warum soll sie sich nicht irgendwo einmieten? Andere Filialen von großen Banken beziehen auch im Anfange Mietwohnungen und erst, wenn sich der Verkehr so entwickelt hat, daß sie mit den gemieteten Räumlichkeiten nicht mehr auskommen können, schreiten sie an den Bau von eigenen Häusern.

Der Bankbau ist also meiner Ansicht nach einstweilen ganz überflüssig; wenn er aber dennoch ausgeführt wird, so kann mit 250.000 bis 300.000 K schon ein wunderschönes Gebäude gemacht werden, — und das wäre das Zweite, was wir beim Neubau ersparen würden.

Dann kommt hinzu der Erlös vom Verkauf der Burg.

Meine Herren, wer soll denn nun die Burg kaufen? Ein einziger Faktor kommt in Betracht, der die Burg kaufen kann. Von Privaten gewiß keiner. Zu was könnte er sie denn verwenden? Soll vielleicht aus dem Landtagssaale ein Tanzsaal gemacht werden? (Veselost — Heiterkeit.)

Es kann nur die Stadt Laibach die Burg kaufen. Ob aber die Stadt in der Lage sein wird, die Burg um den Preis zu kaufen, als dieselbe das Land kostet, ist erst die Frage. Die Burg kostet samt dem Bauplatz 1,100.000 Kronen.

Wenn diese Million heute vor uns auf dem Tische liegen würde, dann ließe sich eine glatte Kalkulation machen. Aber wir haben sie nicht. Und wenn wir sie hätten, so müßten wir meiner Berechnung nach noch immer rund 800.000 bis 1 Million Kronen mehr zahlen, falls wir die Burg verkaufen, auf dem Auersperg-Platz nicht bauen und dafür ein eigenes großes Gebäude auf dem Slovenski trg erstehen lassen.

Meine Herren, bitte mich nicht mißzuverstehen! Ich bin kein Schwarzseher und folge niemandem auf das Gebiet der Übertreibungen, die sich wie Märchen anhören, wenn man sagt: Millionen sind hinausgeworfen worden!

Aber sicher ist, daß unsere finanzielle Lage keine glänzende ist.

Vom Herrn Referenten selbst haben wir eine Resolution gehört, in welcher unsere finanzielle Lage als äußerst ungünstig geschildert wurde. Dies ist zwar aus besonderen Gründen besonders betont worden, aber ungünstig sind unsere Finanzen ganz gewiß.

Krain ist ein armes und kleines Land und kann sich nicht den Luxus erlauben, eine Million mehr als nötig dafür auszugeben, daß die ganze Verwaltung zentralisiert wird unter einem Dache, in einem Gebäude. Das ist ein Luxus, und diesen Luxus dürfen wir uns absolut nicht leisten.

Aus diesen Gründen habe ich gewünscht, daß wir eine Ausschußberatung darüber hätten. Ich habe diesbezüglich keinen Antrag gestellt, weil ich wußte, daß es umsonst wäre. Die Zeit zwischen Weihnachten und Neujahr ist hiezu wenig geeignet, und die Herren wünschen begreiflicherweise keine weiteren Sitzungen in dieser Vorsession. Der uns vorliegende Antrag ist eine rein wirtschaftliche Frage, bei welcher es absolut keinen Parteiunterschied gibt und von Politik ist gar nichts dabei, deshalb wäre es angezeigt gewesen, sich darüber zuerst im Ausschuß auszusprechen, dann erst würde die Sache in den Klubs beraten und auf Grund der Ergebnisse in den Klubs hier gestimmt und beschlossen werden. Hier gieng die Sache den umgekehrten Weg. Wenn man nun schon im vorhinein weiß, eine Sache komme nicht in den Ausschuß, dann ist es selbstverständlich, daß die Klubs dazu Stellung nehmen. Die Sache ist im Klub der Majorität bindend beschlossen worden, und wenn ich auch, um eine Variation der Worte Paulus' zu gebrauchen, jetzt mit Engelszungen zu Euch reden würde, so könnte ich doch nichts erreichen. (Poslanec — Abgeordneter dr. Šusteršič: »Aber die Liebe nicht hätte!«) Ich sagte ja: eine Variation! So würde ich doch keine Liebe bei Ihnen finden, sich durch meine sachlichen Darlegungen überzeugen zu lassen! Sie haben Ihren Beschluß gefaßt, und ich kann reden, was ich will, es nützt nichts. Wenn vielleicht auch mancher von Ihnen durch meine Worte etwas ängstlich gemacht worden sein mag und sich denkt, die Sache sei doch nicht so einfach und so günstig, so hilft es doch nichts. Die Majorität sagt: wir stimmen für den Antrag des Referenten und basta!

Das ich das Wort ergriffen, geschah nicht um Opposition zu machen, sondern um zu warnen und darzutun, warum wir nicht für den Antrag stimmen können. (Odobranje na desni — Beifall rechts.)

Deželni glavar:

K besedi je oglašen gospod poslanec Kobi.

Poslanec Kobi:

Gospod grof Barbo je v svojem govoru navajal, da sem jaz tista glavna oseba, ki prodajam stavbišče „Uniona“.

Bodi mu povedano, da prodaja dotični prostor upravni odbor „Uniona“ in v tem jaz niti odbornik nisem in torej tudi glede prodaje nimam popolnoma nobene besede. Izdam pa še skrivnost, da za svojo osebo tudi smatram, da je prostor res predrag. (Veselosť — Heiterkeit.)

Deželni glavar:

Želi še kdo besedo? (Nihče se ne oglasi — Niemand meldet sich.)

Ker ne, ima sklepčno besedo gospod poročevalec.

Poročevalec deželnega odbora dr. Lampe:

To zadevo je težko v deželni zbornici obravnavati, — zlasti v javni seji, kajti so stvari, katerih človek ne sme naprej povedati. Deželni odbor predlaga samo pooblastilo. Svet na Slovenskem trgu je predrag; obravnaval bom še z lastniki, da naj odnehajo od svojih zahtev.

Kar se tiče deželnega dvorca, nikakor ni izključeno, da se ne bi dal porabiti tudi za kaj drugega, kakor za mestno hišo. Pomanjkanje stanovanj v Ljubljani je veliko, v dvorcu se pa lahko napravijo jako lepa stanovanja, ki bi se na tem mestu jako ugodno oddajala.

Glede nove deželne hiše nimamo še podrobnega načrta. Imamo samo projekt za hišo na prostoru bivšega knežjega dvorca, ki pa ima svoje slabe strani. Sicer pa nismo navezani na Slovenski trg, ampak lahko zidamo tudi na prostoru knežjega dvorca.

S tovarišem Kobijem nisem jaz nič obravnaval, ker on ne zastopa „Uniona“, pač pa je on bil prvi, ki me je zmerjal, zakaj so cene tako visoke. (Veselosť — Heiterkeit.)

Ne da bi torej dalje govoril, prosim, da sprejmete predloge deželnega odbora.

Deželni glavar:

Mi bomo glasovali.

Imamo pred seboj samo predloge, kakor jih zastopa gospod referent in kakoršni so ti skani na 4. strani priloge 29.

Pozivljem torej tiste gospode, ki se strinjajo s predlogi gospoda referenta, da izvolijo vstati.

(Zgodi se — Geschieht.)

Sprejeto.

Ta točka dnevnega reda je rešena.

Sedaj imamo nujni predlog gospoda tovariša Gangla.

Po § 22. poslovnika ima predlagatelj najprej utemeljevati nujnost, in jaz ga torej prosim, da poprime besedo v utemeljevanje nujnosti svojega predloga.

Poslanec Gangl:

Visoka zbornica! Nujnost mojega predloga je utemeljena v stvari sami in zategadelj bo moje utemeljevanje popolnoma kratko.

Kadar idrijski mladeniči dovrše ljudsko šolo, kar se zgodi z dopolnjenim 14. letom, ne smejo biti sprejeti v rudniško delo do 17. leta. Tisto dobo od dovršenega 14. pa do 17. leta prežive torej popolnoma brez opravka in brez nadzorstva, in ta brezposelnost je kvarna v več ozirih. Prvič vpliva brezposelnost teh mladeničev od 14. do 17. leta njihove starosti jako slabo nanje v moralnem pogledu, ker imajo časa dovolj na razpolago, da se lahko vdajo raznim slabostim in napakam in se tako moralno in telesno pokvarijo. Na drugi strani je ta brezposelnost v veliko škodo staršem dotičnih fantov, in sicer zaradi tega, ker mora oče — delavec ali rudar skrbeti poleg ostale rodbine tudi za svojega sina, ki v starosti od 14. do 17. leta ne more pridobiti nobenega zaslužka. Bilo bi torej umestno, ako rudnik, ki ima, kakor že večkrat povedano v tej zbornici, največji dohodek od idrijskega mesta, poskrbi zato, da se fantje v starosti od 14. do 17. leta priučijo raznim obrtnim in rokodelstvom, in zaradi tega, da je tako izučenje omogočeno, je opravičen apel na upravo idrijskega rudnika, da naj za take dečke ustanovi in vzdržuje v Idriji kako obrtno delavnico, da bi se dečki v starosti od 14. do 17. leta, dokler jih rudnik ne sprejme v delo, izučili za mizarje, ključavničarje itd. S tem bi bila dana možnost, da se odpravi moralno in materialno slaba stran, to je brezposelnost na eni strani, na drugi strani pa bi bilo omogočeno, da se dečki priučijo raznim rokodelstvom, ki bi njim samim služila v to, da si lahko poiščejo dela tudi drugod, ne samo v rudniku. Na tretji strani bi pa rudniški erar sam imel dobiček od tega, ker bi iz teh strokovno izobraženih dečkov dobil naraščaj za profesionaliste, katerih potrebuje.

Da je bil rudnik že sam tega mnenja, je dokaz, da se je pred leti že na poljedeljskem ministrstvu stvar premišljala in določila vsota 50.000 kron, če se ne motim, za ustanovitev take obrtne delavnice.

V Idriji so vse stranke tega mnenja, da bi bila ustanovitev take obrtne delavnice velike koristi, ker moramo imeti pred očmi žalostno dejstvo, da je takih dečkov v starosti

od 14. do 17. leta povprečno od 170 do 200 na leto. Da so vse stranke v Idriji tega mnenja, je dokaz sestanek, ki se je vršil na poziv c. kr. okrajnega glavarstva, oziroma na poziv c. kr. deželne vlade meseca novembra, in na katerem so se zastopniki vseh treh strank soglasno izrekli za potrebo ustanovitve takšne obrtne delavnice.

Mnenja sem, da pridemo čimprej do takšnega učilišča v Idriji, ako tudi deželni zbor Kranjski pripozna njega potrebnost, in zaradi tega prosim, da gospodje pritrdite nujnosti mojega predloga. (Odobranje v središču. — Beifall im Zentrum).

Deželni glavar:

Po § 22. poslovnika nam je takoj glasovati o nujnosti tega predloga.

Prosim tedaj gospode, kateri priznavajo predlogu gospoda poslanca Gangla nujnost, da blagovolijo vstati.

(Zgodi se — Geschieht.)

Nujnost je odklonjena. Predlog gre tedaj na odsek in se bo obravnaval kot samostalni predlog. Sploh pa mi, gospodje, dovolite eno opazko: Veliko bolj praktično se mi zdi, da se taki predlogi stavijo kot navadni predlogi (Poslanec Gangl: „Stvar je pa nujna!“), vsaj se ti itak ex praesidio takoj odkažejo odseku.

In sedaj, gospodje, moram odgovoriti na interpelacijo, katero je početkom seje stavil gospod poslanec Gangl s tovariši.

Odgovor se glasi:

V deželnozborski seji dne 29. oktobra 1910 sprejeti predlog gospoda Gangla, glaseč se (bere — liest):

„C. kr. ministrstvo za javna dela se pozivlje, da dá nemudoma napraviti na vseh svojih uradih in poslopih v Idriji vsaj dvojezične, t. j. slovensko-nemške napise, čuvajoč s tem v članku XIX. državnega osnovnega zakona zajamčeno enakopravnost“ — je deželni odbor z dopisom z dne 19. novembra 1910, št. 19.884, prijavil c. kr. deželnemu predsedstvu v Ljubljani s prošnjo, da blagovoli to resolucijo predložiti c. kr. ministrstvu za javna dela, ki naj svoje tozadevne odredbe naznani tudi deželnemu odboru.

Do danes deželni odbor še ni dobil nobenega obvestila, kaj da je ministrstvo za javna dela o napominani resoluciji ukrenilo. Ukrenil bom vsled tega, da se zadeva na merodajnem mestu zopet spravi v tir in da se požuri.

In sedaj, gospodje, smo pri sklepu seje. Želim Vam vsem prav veselo novo leto — ein fröhliches neues Jahr! — in sklepam z željo, da bi se po novem letu vsi krepki in zdravi vrnili v to zbornico.

Prihodnja seja se naznani pismenim potom. Seja je zaključena.

Konec seje ob 6. uri 35 minut zvečer. — Schluß der Sitzung um 6 Uhr 35 Minuten abends.

